

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**ΤΑ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.**

**ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ
ΔΟΤΣΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΣΟΥΛΦΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ**

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ, 2015

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**ΤΑ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.**

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ
ΔΟΤΣΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΣΟΥΛΦΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

Στους γιους μου Δημήτρη-Στυλιανό (Γζίμη) και Θεοδόση, που αποτελούν την κινητήριο δύναμη πίσω από κάθε μου επιτυχία.

Στο σύζυγό μου Γιάννη, που με στήριξε από την πρώτη στιγμή έως και την τελευταία.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
Ευχαριστίες	8
Κεφάλαιο 1	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Κεφάλαιο 2	11
Η οικονομική κρίση	11
2.1 Η έννοια της οικονομικής κρίσης	11
2.2 Ιστορική αναδρομή της κρίσης	12
2.3 Αίτια της κρίσης	13
2.4 Οι συνέπειες της κρίσης	16
Κεφάλαιο 3	18
Οι Κίνδυνοι του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος και η διαχείρισή τους από τα Τραπεζικά Ιδρύματα.	18
3.1 Εισαγωγή	18
3.2 Πιστωτικός κίνδυνος	19
3.3 Λειτουργικός Κίνδυνος	20
3.4 Κίνδυνοι αγοράς	21
3.5 Κίνδυνος ρευστότητας	21
Κεφάλαιο 4	24
Εποπτεία του τραπεζικού συστήματος	24
4.1 Η σύσταση της Επιτροπής της Βασιλείας	24
4.2 Οι αντικειμενικοί στόχοι της Επιτροπής της Βασιλείας	24
4.3 Βασιλεία I	26
4.4 Βασιλεία II	27
Πυλώνας πρώτος	28
Πυλώνας δεύτερος	28
Πυλώνας τρίτος	29
4.5 Σύγκριση και ελλείψεις που παρουσιάζονται στα Σύμφωνα της Βασιλείας I και II	29
4.6 Βασιλεία III	31
Κεφάλαιο 5	33
Κινήσεις που έγιναν για την επίτευξη της σταθερότητας του	33
Χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση	33

5.1 Οι επιπτώσεις του Συμφώνου της Βασιλείας II στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η κριτική πάνω στις ελλείψεις του	33
5.2 Βήματα της Ευρώπης για ενίσχυση της σταθερότητας των τραπεζικών ιδρυμάτων	35
5.3 Το Σύστημα Εγγύησης Καταθέσεων.....	37
Κεφάλαιο 6	40
Τράπεζες και κρίση.....	40
6.1 Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα για την καταπολέμηση της χρηματοπιστωτικής κρίσης.	40
6.2 Οι επιπτώσεις της Χρηματοπιστωτικής Κρίσης στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα	43
6.3 Η περίπτωση της Ιρλανδίας και λοιπών χωρών της Νότιας Ευρώπης	46
Κεφάλαιο 7	52
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	58
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	60

«ΤΑ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κατά τη διετία 2007 – 2008, σε σχέση με όλες τις παγκόσμιες περιόδους κρίσης απειλήθηκε περισσότερο από κάθε άλλη φορά ο χρηματοπιστωτικός και τραπεζικός τομέας. Η αρχή έγινε στις Η.Π.Α. και τελικά εκδηλώθηκε ως Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση, λόγω της παγκοσμιοποίησης των αγορών, που δοκιμάζει έως και σήμερα τις αγορές. Οι υφιστάμενοι εποπτικοί μηχανισμοί, όπως το Σύμφωνο της Βασιλείας ΙΙ, δεν ήταν τελικά ικανοί να αποτρέψουν την κατάσταση που ξεκίνησε μεν σαν κρίση στις ΗΠΑ, αλλά τελικά ολοκληρώθηκε σαν Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση. Το Σύμφωνο Βασιλεία ΙΙ φάνηκε κατώτερο των περιστάσεων και δε στάθηκε ικανό να αποτρέψει την κρίση, ούτε και μπόρεσε να κρατήσει ασφαλές και σταθερό τον χρηματοπιστωτικό τομέα.

Όχι μόνο η Επιτροπή της Βασιλείας για την Εποπτεία του Τραπεζικού Συστήματος αλλά και γενικότερα οι εποπτικές αρχές δεν κατάφεραν να ελέγξουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αυτή τους η ανεπάρκεια ήταν και ένας από τους λόγους της κρίσης. Οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις των εποπτικών αρχών έχουν ως σκοπό να προστατεύσουν το σύστημα από τις συστημικές κρίσεις και βέβαια να προστατεύουν τους καταναλωτές.

Η εκπόνηση αυτής της εργασίας έχει ως στόχο να εξετάσει τα προβλήματα που αναδύονται σε μια οικονομική κρίση, τους κινδύνους που πρέπει να αντιμετωπίσουν τα τραπεζικά ιδρύματα, τα εποπτικά πλαίσια και τον τρόπο με τον οποίο αυτά προσπάθησαν να αποτρέψουν την κρίση, χωρίς όμως να στεφθεί με επιτυχία αυτή τους η προσπάθεια. Τέλος, επιχειρεί να δείξει τα μέτρα που πήρε η Ελλάδα για την αντιμετώπιση της κρίσης, αλλά και τις επιδράσεις που επέφερε η οικονομική κρίση τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

"THE REGULATORY CONTEXT OF THE BASEL ACCORDS AND THE BANKING CRISIS IN GREECE."

ABSTRACT

During the 2007-2008 biennium, the financial and banking sector were threatened more than ever, because of the recent financial crisis. At first, the crisis began in the United States of America and eventually it manifested itself as an international financial crisis, due to the globalisation of markets. The supervisory authorities such as the Basel II Accord proved inefficient to prevent the situation that started as a crisis in the United States of America and eventually ended up as an international financial crisis. The Basel II Accord seemed not up to the circumstances and it was not able to prevent the crisis, and neither keep the financial sector safe and stable.

Not only the Basel Committee on Banking Supervision but supervisory authorities as well were unable to monitor financial institutions. This deficiency was one of the reasons for the crisis. Regulatory interventions of supervisors are designed to protect the system from systemic crises and of course to protect consumers.

The elaboration of this thesis aims to examine the problems posed during an economic crisis, the risks that the banking institutions have to face, and the supervisory frameworks that tried unsuccessfully to avert the crisis. Finally, there is an attempt to show not only the measures that Greece had taken to deal with the crisis, but also the effects brought about in Greece and other European countries due to the crisis.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Γιάννη Τσουλφά, που με τη σωστή του καθοδήγηση και επίβλεψη καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας βοήθησε στην πραγματοποίηση αυτής .

Ευχαριστώ, επιπλέον, τη μητέρα μου, για την πολύτιμη βοήθειά της, αλλά και την ψυχολογική υποστήριξη που μου παρείχε κατά τη διάρκεια όλων των μηνών του μεταπτυχιακού αυτού προγράμματος, απαραίτητες για να το ολοκληρώσω με επιτυχία.

Κεφάλαιο 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γεγονός ότι το φαινόμενο της ασύμμετρης πληροφόρησης εμφανίζεται πολύ έντονα στους χώρους των τραπεζών. Με τον συγκεκριμένο όρο περιγράφεται η διαφορά στο επίπεδο και την έκταση της πληροφόρησης που έχει ένας απλός καταναλωτής σε σχέση με έναν υπάλληλο τράπεζας, ο οποίος είναι εξειδικευμένος στα τραπεζικά προϊόντα. Επισημαίνεται ότι οι αγορές αρκετών κατηγοριών τραπεζικών προϊόντων είναι εφάπαξ (π.χ. στεγαστικά δάνεια, συνταξιοδοτικά προγράμματα) και έτσι δεν μαθαίνονται εμπειρικά. Οι καταθέτες – αποταμιευτές δεν έχουν κάποια εξειδικευμένη γνώση σχετική με τα προϊόντα της τράπεζας, πόσο μάλλον με τα σύνθετα παράγωγα προϊόντα, που θεωρήθηκαν υπεύθυνα για την εξάπλωση της κρίσης, και θεωρούνται η πιο ευάλωτη κατηγορία. Για την προστασία τους λειτουργεί ένα θεσμικό πλαίσιο ελέγχου και εποπτείας.

Επιπλέον, η εποπτεία είναι αναγκαία για τις τράπεζες καθώς ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος ρευστότητας που μπορεί να οδηγήσει σε γενικευμένο πανικό. Η μεταδοτική επίδραση που πιθανόν να έχει η οικονομική ζημία ενός και μόνο πιστωτικού ιδρύματος σε όλο το τραπεζικό σύστημα είναι κάτι που πρέπει να αποτραπεί. Και σε αυτό το σημείο παρεμβαίνει η εποπτεία. Αυτή η εποπτεία λειτουργεί σαν ένα δίχτυ ασφαλείας που αποτρέπει τον γενικευμένο πανικό και σταθεροποιεί την εμπιστοσύνη του κοινού στο σύστημα.

Ακόμα, εποπτεία πρέπει να υπάρχει και στη διαχείριση και λήψη αποφάσεων των τραπεζών. Εκεί, μια λάθος τεχνική, μια παράβλεψη, μια απόφαση εκ του πονηρού θα δημιουργήσει ζημία στον οργανισμό, με συνακόλουθες τις πιθανότητες συστημικής κρίσης. Έτσι, και στην περίπτωση της πιο πρόσφατης κρίσης, η λανθασμένη διαχείριση του κινδύνου από τα διοικητικά συμβούλια των τραπεζών, οδήγησε σε προβλήματα και μεγάλη έκθεση σε κίνδυνο, κάτι που δεν κατέστη εύκολο να αντιμετωπιστεί τελικά.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι η ύπαρξη της συνετής και αποτελεσματικής εποπτείας μπορεί να μειώσει τους κινδύνους που είναι συνυφασμένοι με το τραπεζικό σύστημα και να εδραιώσει μια σταθερή και αποτελεσματική λειτουργία για αυτό. Σε αυτήν την εργασία, αναλύονται οι κίνδυνοι του χρηματοπιστωτικού συστήματος καθώς και η διαχείρισή τους από τα τραπεζικά ιδρύματα. Επιπλέον, εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη του εποπτικού πλαισίου που δημιουργήθηκε για να αποτρέψει κρίσεις και προβλήματα, καθώς και τα νέα προβλήματα που

ανέκυψαν, τα οποία για να λυθούν έπρεπε να γίνουν αναθεωρήσεις του ίδιου του εποπτικού πλαισίου.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξεταστεί το κατά πόσο επιτεύχθηκε ο σκοπός των κανονιστικών πλαισίων Βασιλεία I, II και III, δηλαδή η αποτροπή των κρίσεων στις Τράπεζες και αν όχι, πού ακριβώς μπορεί να οφείλεται αυτή η ανεπάρκεια.

Βασική μέθοδος της εργασίας αυτής θα είναι η ανάλυση περιεχομένου (content analysis). Με αυτόν τον τρόπο αναδιοργανώνονται τα πληροφοριακά στοιχεία. Με συστηματική και αντικειμενική περιγραφή επιτυγχάνεται η τεκμηρίωση των πληροφοριών. Τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται σαν αντικείμενα μελέτης είναι κυρίως βιβλία, ηλεκτρονικές εφημερίδες και άρθρα από διαδικτυακά ξενόγλωσσα περιοδικά. Η εργασία διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια. Αρχικά, συζητείται το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης σε θεωρητικό επίπεδο, ενώ στη συνέχεια ακολουθούν οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά ιδρύματα. Σε επόμενο κεφάλαιο συζητιούνται τα Σύμφωνα Βασιλεία I, II και III και οι επιπτώσεις που είχαν στο τραπεζικό σύστημα. Ακολουθεί το κεφάλαιο περί των μέτρων που έλαβε η Ελλάδα για την αντιμετώπιση της κρίσης και μία σύγκριση των μέτρων αυτών σε σχέση με άλλες χώρες. Τέλος, η εργασία αυτή ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη και την ανάλυση των ρυθμιστικών παρεμβάσεων των εποπτικών αρχών και των συνεπειών τους.

Κεφάλαιο 2

Η οικονομική κρίση

2.1 Η έννοια της οικονομικής κρίσης

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την έννοια της κρίσης. Για παράδειγμα μπορεί να αποδοθεί σαν το φαινόμενο κατά το οποίο η οικονομία μιας ή περισσότερων ταυτόχρονα χωρών παρουσιάζει μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας, αλλά και μείωση των διαφόρων μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το ΑΕΠ, οι τιμές, οι επενδύσεις κλπ. Από όλους αυτούς τους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας, σημαντικότερος είναι οι επενδύσεις, οι οποίες είτε αυξάνονται είτε μειώνονται συμπαρασύρουν όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010).

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη φάση της καθόδου των οικονομικών διακυμάνσεων, η οποία συνίσταται σε συνεχή συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας. «Οικονομικές διακυμάνσεις» ονομάζουμε τις διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Επίσης, λέγονται και «κυκλικές διακυμάνσεις» ή «οικονομικοί κύκλοι». Αποκαλούνται ακόμη και «business cycles», ακριβώς για να τονιστεί το πόσο σημαντικό ρόλο παίζουν οι επενδύσεις στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι η μέση διάρκεια ζωής των οικονομικών κύκλων είναι 7 – 11 χρόνια (European Commission, 2009).

Σύμφωνα με έναν ευρύτερο ορισμό των κρίσεων, αυτές προκαλούν μια απότομη πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, καθώς και χρεοκοπίες μεγάλων επιχειρήσεων (Minsky, 1972).

Ακόμη, η οικονομική κρίση έχει χαρακτηριστεί σαν το αποτέλεσμα απροσδόκητων γεγονότων που προκαλούν ανισορροπία στην αγορά και αποτελούν ανασχετικό παράγοντα στην οικονομική ανάπτυξη. Τα αίτια των γεγονότων αυτών μπορεί να είναι παγκόσμια ή τοπικά, όπως φυσικές καταστροφές, οικονομικές απάτες, ανεργία, πληθωρισμός κλπ. (Erol, et.al, 2011).

2.2 Ιστορική αναδρομή της κρίσης

Μέχρι τις αρχές του 2007 η λειτουργία της παγκόσμια οικονομίας δημιουργούσε αισιοδοξία για τη μετέπειτα πορεία της. Μάλιστα ο O' Neill, (2011) χαρακτήρισε αυτήν την εποχή σαν εποχή της «υπέρτατης ευδαιμονίας». Σε τέτοιες συνθήκες, λοιπόν, που όλοι οι οικονομικοί παράγοντες ήταν αισιόδοξοι και εφησυχασμένοι, δεν ήταν παράξενο που ο χρηματοοικονομικός τομέας έπαιρνε απαιτητικές πρωτοβουλίες, χωρίς να υπολογίζει την επικινδυνότητα που έκρυβαν. Επίσης, οι εποπτικές αρχές δεν ασκούσαν και μεγάλο έλεγχο, αλλά αντίθετα ήταν αρκετά επιεικείς απέναντι στην επικινδυνότητα της πιστωτικής επέκτασης και μόχλευσης. Για αυτόν το λόγο, μετά το ξέσπασμα της κρίσης ήρθαν στην επιφάνεια και οι πρώτες ανησυχίες για το αν η προηγούμενη περίοδος ευημερίας και ανάπτυξης είχε τεθεί πράγματι σε ισχυρά θεμέλια και αν η χρηματοοικονομική αγορά έκρυβε προβλήματα που δεν είχαν εντοπιστεί. Γενικά η αισιοδοξία ήταν τόσο μεγάλη, ώστε ακόμη και μετά το ξέσπασμα της κρίσης, λίγοι είχαν αντιληφθεί πλήρως την κρισιμότητα της κατάστασης. (Χαρδούβελης, 2011).

Τα πρώτα σημάδια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η οποία συντάραξε ολόκληρο τον παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό τομέα εκδηλώθηκαν στα μέσα του 2007, όταν στις 18 Ιουλίου η επενδυτική τράπεζα Bear Stearns ανακοίνωσε ότι δυο από τα ταμεία της που δραστηριοποιούνταν στα ενυπόθηκα δάνεια κατέρρευσαν, εξέλιξη που είχε σαν αποτέλεσμα την πτώση όλων των χρηματιστηριακών δεικτών στην Ευρώπη. Αντίθετα, στις Η.Π.Α. παρατηρήθηκε διαφορετικό κλίμα, καθώς ο δείκτης Dow Jones έφτασε το πρωτοφανές ύψος των 14.000 μονάδων, πριν καταρρεύσει κι αυτός μια εβδομάδα αργότερα. Τη σκυτάλη πήρε ο οργανισμός American Home Mortgage που δραστηριοποιούταν στον τομέα των ακινήτων, ο οποίος την 1^η Αυγούστου 2007 ανακοίνωσε ότι αδυνατούσε να αποπληρώσει οφειλές 300.000.000 δολαρίων. Ακολούθησε η γαλλική τράπεζα BNP Paribas, η οποία στις 9 Αυγούστου έκλεισε τρία από τα καταστήματά της.

Υπήρξαν κι άλλα παρόμοια περιστατικά από αμερικάνικες και από ευρωπαϊκές τράπεζες, για να φτάσουμε στις 15 Σεπτεμβρίου 2008, οπότε και κατέρρευσε ο αμερικανικός επενδυτικός τραπεζικός κολοσσός, η Lehman Brothers. Η απόφαση της χρεοκοπίας αυτού του οργανισμού αιφνιδίασε πολλούς και προκάλεσε τόσο μεγάλη έκπληξη, ώστε την επόμενη κιάλας μέρα υπήρξε μια εσπευσμένη διάσωση της πολυεθνικής ασφαλιστικής εταιρίας AIG. Ακολούθησε ένα ντόμινο ραγδαίων εξελίξεων, καθώς η πτώχευση ενός από τους μεγαλύτερους επενδυτικούς οργανισμούς στον κόσμο οδήγησε στο να κλονιστεί ο τραπεζικός

τομέας τόσο της Ευρώπης όσο και της Αμερικής. Έτσι πυροδοτήθηκε μια παγκόσμια οικονομική κρίση, της οποίας τις συνέπειες υφιστάμεθα ακόμη.

Μέσα σε αυτήν την κατάσταση, αρκετές ευρωπαϊκές χώρες που έλπιζαν σε ανάπτυξη μέσω της συμμετοχής στην ευρωζώνη βρέθηκαν σε αδυναμία να αναχρηματοδοτήσουν τα χρέη τους μέσω των διεθνών αγορών, αντιμετωπίζοντας έτσι το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας. Για να αντιμετωπίσουν τη δυσχερή τους θέση, αναγκάστηκαν να ζητήσουν οικονομική βοήθεια από τους εταίρους τους, με συνέπειες αμφίβολες για τις ίδιες. Το ευρώ, που είχε δημιουργήσει θετικές προσδοκίες, όταν κυκλοφόρησε περίπου μια δεκαετία πριν, τώρα απειλείται με κατάρρευση και μαζί του και η ποθούμενη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Επομένως, η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να δράσει άμεσα και προσεκτικά, προκειμένου να μην πάνε χαμένες οι προσπάθειες τόσων δεκαετιών για μια οικονομική ένωση και για μια Ευρώπη ισότιμων κρατών.

Η Ελλάδα φυσικά δεν αποτέλεσε εξαίρεση από αυτήν την εξέλιξη. Ο προϋπολογισμός του 2009 είχε συνταχθεί με πρόβλεψη ανάπτυξης 2,7%. Τον Νοέμβριο του 2008, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε προβλέψει ότι η ελληνική οικονομία θα αναπτυχθεί με ρυθμό 2,5% το 2009. Στο τέλος, ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν αρνητικός, στο -2,3% (Parathanasiou, 2012). Το 2010 δεν έφερε μόνο την ελληνική κρίση χρέους, αλλά και συγκλονιστικές αναθεωρήσεις των στατιστικών του ελληνικού ελλείμματος: Η ανακοίνωση της νέας ελληνικής κυβέρνησης από το φθινόπωρο του 2009 ότι το τρέχον έλλειμμα του ΑΕΠ θα ήταν πολύ υψηλότερο από ό,τι επί των χρόνων της προηγούμενη κυβέρνησης, ήταν στην πραγματικότητα το σημείο εκκίνησης της ελληνικής κρίσης (Welfens, 2011).

2.3 Αίτια της κρίσης

Ο τραπεζικός, αλλά και ο επιστημονικός κόσμος αιφνιδιάστηκαν από το ξέσπασμα της κρίσης και από την έκταση που πήρε. Μάλιστα, εκείνη την εποχή η δραστηριότητα των κεντρικών τραπεζών είχε επικεντρωθεί στα αμοιβαία κεφάλαια υψηλού ρίσκου (hedge funds) και εξέδιδαν εκθέσεις που εγγυούνταν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, καθώς κανείς δεν περίμενε αυτήν την εξέλιξη, παρά τις ενδείξεις που υπήρχαν. Ελάχιστες ήταν οι

προειδοποιήσεις για μια ενδεχόμενη παγκόσμια οικονομική κρίση, ενώ δινόταν ελάχιστη σημασία στους κινδύνους των τραπεζών (Ο' Neill, 2011).

Όσο για τα αίτια που προκάλεσαν την κρίση, μπορούμε να τα κατατάξουμε σε μακροοικονομικά και χρηματοοικονομικά. Σαν μακροοικονομικά αίτια χαρακτηρίζονται τα παρακάτω (Χαρδούβελης, 2009):

- Αρχικά, οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες, που για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν ελήφθησαν υπόψη. Αυτές οι ανισορροπίες εκδηλώθηκαν με υψηλά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών των Η.Π.Α. και με υψηλά πλεονάσματα των χωρών της Ασίας και ιδιαίτερα της Κίνας (Χαρδούβελης, 2009). Όλες οι χώρες του πλανήτη δεν μπορούσαν να αποταμιεύσουν και να επενδύσουν στον ίδιο βαθμό, με αποτέλεσμα αφενός στις ΗΠΑ να υπάρχουν ελλείμματα, αφετέρου στην Ασία υψηλά πλεονάσματα. Για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση, μεταφέρθηκαν κεφάλαια από την Ασία στις Η.Π.Α. με μεγάλη ρευστότητα και χαμηλά πραγματικά επιτόκια. (Obstfeld & Rogoff, 2009). Όμως αυτά τα χαμηλά επιτόκια άνοιξαν κι άλλο την ψαλίδα της ανισότητας στον χρηματοοικονομικό τομέα. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 οι τράπεζες χρηματοδοτούνταν με χαλαρά κριτήρια και αυτό σε συνδυασμό με τα χαμηλά επιτόκια αύξησε πολύ τη χρηματοοικονομική μόχλευση επιχειρήσεων και νοικοκυριών και διάδωσε με γρήγορο ρυθμό τα δομημένα προϊόντα. (Goodhart, 2008). Η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση της οικονομίας δε συνοδεύτηκε από την αντίστοιχη απαιτούμενη αναβάθμιση των μακροοικονομικών πολιτικών ούτε από έναν επανακαθορισμό της λειτουργίας των αγορών και γι' αυτό έδωσε μεγάλες διαστάσεις στην κρίση (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι τιμές των ακινήτων στις Η.Π.Α. ανέβαιναν διαρκώς, γεγονός που προβλημάτισε πολλούς, ωστόσο κανείς δεν έκανε τίποτα για να το σταματήσει. Ωστόσο, το 2006 οι τιμές άρχισαν να πέφτουν διαρκώς, κάτι που είχε σαν συνέπεια την καθυστέρηση των πληρωμών των δόσεων όσων κατοικιών δεν είχαν ακόμη εξοφληθεί από τους αγοραστές τους. Οι τιμές των σπιτιών συνέχισαν να πέφτουν μέχρι που υπολείπταν την αξία των δανείων κι έτσι πολλοί οφειλέτες απλώς παραχώρησαν τις κατοικίες τους στις δανειοδότηρες τράπεζες (Καλφάογλου, 2012)

- Στις Η.Π.Α., αλλά και στις υπόλοιπες αναπτυγμένες χώρες, κυριαρχούσε μια πολιτικοοικονομική ιδεολογία που πρέσβευε ότι οι αγορές είναι αποτελεσματικές και οι πολίτες συμπεριφέρονται ορθολογικά. Αυτή η σιγουριά οδήγησε τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα να προβούν σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις χωρίς πρώτα να έχουν εκτιμήσει σωστά τους κινδύνους που ελλοχεύανε σε τέτοιες περιπτώσεις ακρισίας.

- Οι εποπτικές αρχές είχαν πειστεί κι αυτές για την αποτελεσματικότητα της αγοράς και για αυτόν το λόγο επήλθε απορρύθμιση, δηλαδή η κατάργηση πολλών από τους περιορισμούς στη δράση του χρηματοπιστωτικού τομέα που είχαν επιβληθεί εξαιτίας της προηγούμενης οικονομικής κρίσης το 1929. Ωστόσο υπάρχουν κι εκείνοι που πιστεύουν ότι δεν ευθύνεται η απορρύθμιση ούτε οι αγορές, αλλά οι κρατικές παρεμβάσεις. (Calomiris, 2011).

Σαν χρηματοοικονομικά αίτια της κρίσης μπορούμε να εκλάβουμε τα παρακάτω (Χαρδούβελης, 2009):

- Η μεγάλη αύξηση των δανείων χαμηλής εξασφάλισης (subprime), που οδήγησε στην αύξηση των τιμών των σπιτιών, που αναφέρθηκε παραπάνω. Οι Αμερικανοί πολιτικοί ήταν αυτοί που ενθάρρυναν τον τραπεζικό δανεισμό, σαν αντίδοτο στη διευρυνόμενη ανισοκατανομή του εισοδήματος και την οικονομική στασιμότητα και αποδυνάμωση της μεσαίας τάξης. (Rajan, 2010).

- Τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα δανείζονταν μεγάλα ποσά δυσανάλογα με το ενεργητικό τους. Μάλιστα, ο δανεισμός που εκείνη την εποχή χρηματοδοτούσε τις επενδύσεις ήταν κυρίως βραχυχρόνιος. Όταν όμως, άρχισαν να πέφτουν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων, στα οποία είχαν επενδύσει οι επενδυτικές τράπεζες, τότε αναγκάστηκαν να προβούν σε περαιτέρω πωλήσεις άλλων υγιών περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες με τη σειρά τους έριχναν ακόμη περισσότερο τις τιμές των στοιχείων αυτών. Αυτή ακριβώς η άρνηση νέου δανεισμού στα χρηματοοικονομικά ιδρύματα που επένδυναν για ίδιο λογαριασμό με δανεικά κεφάλαια, έπαιξε βασικό ρόλο στην επέκταση της κρίσης. Αυτή η απομόχλευση ήταν υπαίτια και για το πέραςμα της κρίσης και στην πραγματική οικονομία (Χαρδούβελης, 2011).

- Πολλές επενδυτικές τράπεζες δημιούργησαν πολύπλοκους δομημένους τίτλους, στους οποίους οι οίκοι αξιολόγησης παρείχαν υψηλές βαθμολογήσεις. Έτσι, όμως, οι τράπεζες στο όνομα της υψηλότερης αναμενόμενης απόδοσης, διατηρούσαν το κομμάτι με τον μεγαλύτερο κίνδυνο.

- Το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης με όλους τους κινδύνους που προέκυψαν έδειξαν ότι τα προηγούμενα χρόνια οι εποπτικές αρχές λανθασμένα επέμεναν στον περιορισμό του κινδύνου ανά τράπεζα ή ανά χρηματοοικονομικό προϊόν.

- Οι αμοιβές των τραπεζικών στελεχών σε όλες τις βαθμίδες συνδέονταν με τα βραχυχρόνια έσοδα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο αναλαμβανόμενος κίνδυνος ή οι μακροχρόνιες επιδόσεις. Αυτό σημαίνει ότι στον τραπεζικό τομέα επικράτησε μια νέα κερδοσκοπική νοοτροπία που αποδείχτηκε αρκετά επιζήμια.

- Οι εταιρίες αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, μην έχοντας αρκετές πληροφορίες στη διάθεσή τους, βαθμολογούσαν τα νέα και πολυσύνθετα παράγωγα προϊόντα εξομοιώνοντάς τα με τα κρατικά ομόλογα υψηλής διαβάθμισης, κάτι που έκανε τους επενδυτές να μην υπολογίσουν τον ενδεχόμενο κίνδυνο (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009). Η ευθύνη αυτή των οίκων αξιολόγησης αποδόθηκε σε ανεπάρκεια και σε μεροληψία, αφού αυτοί που εξέδιδαν τους τίτλους πλήρωναν κιόλας για την αξιολόγηση. Οι οίκοι αυτοί δεν συνειδητοποίησαν εγκαίρως το μέγεθος του προβλήματος, επειδή κατά πάσα πιθανότητα επηρεάστηκαν από το κέρδος που έφερναν οι αξιολογήσεις των τιτλοποιήσεων. Από το ξέσπασμα της κρίσης και μετά, οι εποπτικές αρχές επανεξετάζουν το καθεστώς λειτουργίας των οίκων αξιολόγησης.
- Η αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των εποπτικών αρχών, τόσο σε διασυνοριακό επίπεδο, όσο και στο εσωτερικό κάθε χώρας, και γενικά οι ατέλειες του εποπτικού πλαισίου ήταν επίσης μια σημαντική αιτία. (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009). Στις διεθνοποιημένες τράπεζες έπρεπε ο επόπτης καταγωγής και ο επόπτης υποδοχής να βελτιώσουν τη συνεργασία τους, έτσι ώστε να αναζητούνται κοινές λύσεις και να υπάρχει αλληλοκατανόηση στα προβλήματα. Ακόμα, θα έπρεπε να δίνεται λιγότερη σημασία στην εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων, και περισσότερη στους κινδύνους που θα μπορούσαν να εμφανιστούν εξαιτίας των αλληλεξαρτήσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των αγορών.

2.4 Οι συνέπειες της κρίσης

Οι συνέπειες της κρίσης του 2008, όπως εξάλλου και κάθε οικονομικής κρίσης, είναι αρκετά επώδυνες για τα κράτη και φυσικά πλήττονται κυρίως τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Επέρχεται απότομη οικονομική ύφεση, κατακόρυφη πτώση των δημοσίων εσόδων, καθώς οι πολίτες δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις οικονομικές υποχρεώσεις προς το κράτος, κατ' επέκταση διευρύνονται και τα δημόσια ελλείμματα και το επίπεδο του χρέους κι έτσι πολλές κυβερνήσεις ωθούνται προς την πτώχευση. Όμως, κάτι που συνέβη και στην περίπτωση της Ελλάδας, ακόμη κι αν φανούν σημάδια ανάκαμψης από μια παγκόσμια οικονομική κρίση, παραμένει η ύφεση, η οποία οδηγεί σε ένα δεύτερο κύμα κρίσης, την κρίση χρέους.

Οι αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της ελληνικής οικονομίας, οι οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό των όρων και στο βαθμό που η χώρα έχει πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, έχουν πληγεί σοβαρά από την παρατεταμένη οικονομική κρίση. Διαβάζοντας κανείς τις αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας, κανονικά μπορεί να καταλάβει τις πιθανότητες αυτής της χώρας να πτωχεύσει. Επομένως, οι χώρες των οποίων οι πιστοληπτικές ικανότητες αξιολογούνται αρνητικά, δεν είναι σε θέση να δανειστούν από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές, αλλά δανείζονται από διεθνείς οργανισμούς ή από κυβερνήσεις άλλων χωρών διευρύνοντας έτσι το καθεστώς εξάρτησής τους. Οι κρατικές αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας συστηματικά αποτυγχάνουν να προβλέψουν τραπεζικές και νομισματικές κρίσεις, σύμφωνα με μια έρευνα που αφορά τη σχέση ανάμεσα στις κρίσεις και τις αλλαγές των αξιολογήσεων (Reinhart, 2001).

Οι επιπτώσεις μιας κρίσης δεν περιορίζονται μόνο σε αυτές αλλά μια σωρεία αρνητικών γεγονότων μπορεί να υπάρξει. Έτσι, σε διάφορες χώρες, όπου εκδηλώθηκε η οικονομική και η χρηματοπιστωτική κρίση, εμφανίστηκε επίσης και αύξηση της ανεργίας και της φτώχειας. Η πείνα χτύπησε τα ασθενέστερα οικονομικά στρώματα. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ενώ το ποσοστό της ανεργίας στην αρχή της κρίσης στην Ελλάδα έφτανε το 9%, κατέληξε στα μέσα του 2014 να είναι πάνω από το 27%. Στα σχολεία, το πρόβλημα του υποσιτισμού των μαθητών ήταν τόσο έντονο, που ανακοινώθηκε και πρόγραμμα συσσιτίων για αυτούς από την κυβέρνηση. Η αγορά κατοικιών έμεινε στάσιμη για πολύ καιρό σε όλες τις χώρες που επλήγησαν από την κρίση. Και το εμπόριο συρρικνώθηκε σε αποτέλεσμα να κλείνουν ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις. Ακόμα, μειώθηκαν τα έσοδα από τον τουρισμό και αυτό έπληξε τις χώρες της Νότιας Ευρώπης που δυσκολεύτηκαν ακόμα περισσότερο, καθώς ο τουρισμός ήταν βασικό στοιχείο των οικονομιών τους.

Επιπλέον, όπως συμπεραίνεται και στην έρευνα που ακολουθεί, η κρίση έφερε δυσπιστία του λαού απέναντι στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Στην Ελλάδα τουλάχιστον, ακόμα δεν έχει ανακτηθεί η εμπιστοσύνη των Ελλήνων απέναντι στις τράπεζες. Τέλος, μια ακόμα συνέπεια φανερή στην περίπτωση της Ελλάδας ήταν η πολιτική αστάθεια από τη στιγμή που ξέσπασε η κρίση. Οι κυβερνήσεις διαδέχονταν η μία την άλλη με πολύ σύντομα χρονικά διαστήματα διακυβέρνησης, ενώ έκανε την εμφάνισή του το κίνημα των αγανακτισμένων, κάτι που εμφανίστηκε και σε άλλες πληγείσες από την κρίση χώρες.

Κεφάλαιο 3

Οι Κίνδυνοι του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος και η διαχείρισή τους από τα Τραπεζικά Ιδρύματα.

3.1 Εισαγωγή

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα, περιλαμβάνει τόσο την Τράπεζα της Ελλάδος, όσο και τις υπόλοιπες εμπορικές τράπεζες, τις ασφαλιστικές εταιρίες, τις τράπεζες αμοιβαίων κεφαλαίων, τις πιστωτικές ενώσεις και τις εταιρίες επενδύσεως κεφαλαίων. Όλο το σύστημα, λόγω του είδους των εργασιών τις οποίες καλείται να εκτελεί, είναι εκτεθειμένο σε μια σωρεία κινδύνων, που αν δεν αντιμετωπιστούν κατάλληλα, μπορεί να έχει δυσμενέστερες συνέπειες για την ίδια τη φύση του τραπεζικού συστήματος. Κίνδυνος είναι η ενδεχόμενη μεταβολή των δεδομένων κάποιου γεγονότος και στην περίπτωση των τραπεζών είναι η πιθανότητα οικονομικής ζημιάς εξαιτίας κάποιου απρόσμενου γεγονότος. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, οι διευθυντές των επιχειρήσεων που έχουν στόχο την αύξηση της αξίας των επιχειρήσεών τους, ψάχνουν να επιτύχουν το μεγαλύτερο κέρδος με το χαμηλότερο κίνδυνο. Το ίδιο συμβαίνει και στις τράπεζες.

Οι κίνδυνοι που καλείται να διαχειριστεί μια τράπεζα είναι πολλών ειδών. Η σχέση ανάμεσα στην ανάληψη των κινδύνων και τις τραπεζικές εργασίες είναι πολύ στενή. Βέβαια, η απουσία ανάληψης κινδύνων από τα τραπεζικά ιδρύματα δεν βοηθά στο να αναπτυχθούν. Για να μη σταθούν τροχοπέδη, ωστόσο, οι κίνδυνοι για την ανάπτυξη μιας τράπεζας, πρέπει το τραπεζικό ίδρυμα να φροντίσει για τη σωστή τους διαχείριση. Αρχικά, πρέπει να ταυτοποιηθεί ο κίνδυνος, δηλαδή να αναγνωριστεί και να ταξινομηθεί. Το να γνωρίζει η τράπεζα το τι πρέπει να αντιμετωπίσει είναι το πρώτο βήμα στη σωστή διαχείριση. Έπειτα, πρέπει να υπολογιστεί ο κίνδυνος ποσοτικά, καθώς το να είναι γνωστό το μέγεθός του, βοηθά τα τραπεζικά ιδρύματα να μετρήσουν τη ζημιά που μπορεί να προκαλέσει. Τέλος, έχουμε τη διαχείριση του κινδύνου, δηλαδή τις ενέργειες που θα ληφθούν, για να μειωθεί η ζημιά του κινδύνου. Η διαχείριση του κινδύνου είναι μια εργασία ζωτικής σημασίας για μια επιχείρηση και δη για ένα τραπεζικό ίδρυμα. Ο κίνδυνος πρέπει να προσεγγιστεί με μέθοδο έτσι ώστε να μπορέσει η επιχείρηση να επιτύχει το μεγαλύτερο δυνατό για αυτήν κέρδος. Πρέπει, λοιπόν, να αναγνωριστεί αρχικά ο κίνδυνος και να μετρηθεί ποσοτικά, για να μπορέσει να είναι αντιμετωπίσιμος.

3.2 Πιστωτικός κίνδυνος

Ένας κίνδυνος στον οποίο είναι εκτεθειμένες οι τράπεζες είναι ο πιστωτικός κίνδυνος. Αυτός έχει σχέση με τη διαμεσολαβητική λειτουργία των τραπεζών. Ουσιαστικά, πρόκειται για την πιθανή ζημιά με την οποία θα επιβαρυνθεί η τράπεζα, αν υπάρξει αδυναμία στους δανειζόμενους να επιστρέψουν τις υποχρεώσεις τους (αποπληρωμή κεφαλαίων και τόκων δανείων). Συνίσταται στον κίνδυνο αθέτησης των υποχρεώσεων από πλευράς δανειζόμενων, στον κίνδυνο ανάκτησης της ζημιάς που θα συμβεί σε περίπτωση αθέτησης και στον κίνδυνο ανοίγματος, αφού είναι γνωστό ότι για κάποιες δραστηριότητές της, η τράπεζα εκτίθεται σε μεγάλο κίνδυνο (πχ. Εγγυητικές επιστολές, παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα). Για να μετρηθεί αυτός ο κίνδυνος υπάρχουν τα συστήματα πιστωτικής βαθμολόγησης. Έτσι, μετριέται η πιστοληπτική ικανότητα του κάθε πελάτη ξεχωριστά.

Ο δανεισμός είναι μια κύρια εργασία των τραπεζών. Τα έσοδα από τα δάνεια με τη μορφή των τόκων είναι πολύ σημαντικά. Βέβαια, η τράπεζα είναι εκτεθειμένη στον κίνδυνο του να μην μπορέσει ο δανειστής να αποπληρώσει τα χρέη του. Στην ιδανική περίπτωση, ωστόσο, η τράπεζα έχει λάβει τις απαραίτητες εξασφαλίσεις, συνήθως προσημειώσεις κατοικιών ή τώρα πια και οικοπέδων και αγροτικών περιοχών, έτσι ώστε να ελαχιστοποιήσουν τις απώλειες (Albrecher et.al ,2013).

Η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου είναι πολύ σημαντική για την τράπεζα. Για να αποφύγουν τον πιστωτικό κίνδυνο ελέγχουν την πιστοληπτική ικανότητα του πιθανού δανειστή και προσφέρουν ένα δάνειο που να ανταποκρίνεται στο οικονομικό και συναλλακτικό προφίλ του. Αν το προφίλ αυτό είναι υψηλού κινδύνου, τότε η τράπεζα μπορεί να επιλέξει να δώσει χαμηλότερο ποσό δανείου ή να αυξήσει το επιτόκιο της ή τα τρέχοντα χρεωλύσια ή ακόμα και να ζητήσει πρόσθετες εγγυητες εξασφαλίσεις (Albrecher et.al ,2013). Για μια τράπεζα είναι δύσκολο να καθορίσει εκ των προτέρων αν η υπόσχεση του δανειολήπτη για επιστροφή του χρέους του θα τηρηθεί. Αυτό είναι μια αδυναμία της αγοράς χρήματος και σε συνδυασμό με τον ηθικό κίνδυνο και το πρόβλημα της δυσμενούς επιλογής, την πιθανότητα δηλαδή να δώσει η τράπεζα πιστωτικό περιθώριο σε αντισυμβαλλόμενους που δεν πρέπει, υποχρεώνουν το τραπεζικό ίδρυμα στο να ζητά επιπλέον πληροφορίες από τους πελάτες του.

Οι τράπεζες για να προστατευτούν από τα προβλήματα που προκαλεί ο πιστωτικός κίνδυνος, έχουν τρεις μορφές προστασίας. Πρώτον, φροντίζουν σε επαρκή διασπορά των δανείων τους σε πολλούς δανειολήπτες. Δεύτερον, πριν συνάψουν ένα δάνειο, ελέγχουν

εξονυχιστικά την πιστοληπτική ικανότητα των πελατών τους, και τρίτον, έχουν στην κατοχή τους τίτλους βραχυπρόθεσμους, που εύκολα ρευστοποιούνται.

3.3 Λειτουργικός Κίνδυνος

Ο λειτουργικός κίνδυνος δεν έχει να κάνει με την απόδοση του ιδρύματος, αλλά αναφέρεται στα λειτουργικά λάθη που μπορεί να συμβούν, λόγω αμέλειας ή απάτης από την πλευρά προσωπικού του ιδρύματος ή προβλημάτων των συστημάτων πληροφόρησης ή ακόμα και λόγω αλλαγών στη φορολογία που μπορεί να αιφνιδιάσουν το ίδρυμα, βρίσκοντάς το απροετοίμαστο για μια τέτοια αλλαγή. Ακόμα μπορεί να εμφανιστεί εξαιτίας της πολυπλοκότητας των διαδικασιών, της ψήφισης νέων νόμων, ακόμα και από την εισαγωγή νέων επιχειρήσεων στην αγορά. Η προληπτική δράση είναι απαραίτητη για να μειώνεται ο λειτουργικός κίνδυνος όσο το δυνατόν περισσότερο.

Ο λειτουργικός κίνδυνος ορίζεται ως ο κίνδυνος άμεσης ή έμμεσης ζημίας που προκύπτει εξαιτίας ανεπαρκών ή ανεπιτυχών εσωτερικών διαδικασιών, συστημάτων ή εξωτερικών γεγονότων, που περιλαμβάνει το νομικό κίνδυνο, αλλά δεν περιλαμβάνει τον κίνδυνο φήμης και στρατηγικής. Στο Σύμφωνο της Βασιλείας παρουσιάζονται τρεις μέθοδοι για τον υπολογισμό του λειτουργικού κινδύνου, η μέθοδος του βασικού δείκτη, η τυποποιημένη προσέγγιση και η εξελιγμένη μέθοδος μετρήσεως. Το κύριο χαρακτηριστικό του λειτουργικού κινδύνου είναι ότι ορισμένες απώλειες συμβαίνουν συχνά, αλλά είναι μικρές, ενώ ορισμένες άλλες απώλειες συμβαίνουν σπάνια, αλλά τα προβλήματα που δημιουργούν είναι πολύ μεγάλα. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ότι η μέτρηση του λειτουργικού κινδύνου δεν είναι πάντα εφικτή λόγω της έλλειψης δεδομένων (Li, et.al, 2015).

Εδώ, καλό είναι να γίνει επιγραμματικά μια αναφορά των ζημιών του λειτουργικού κινδύνου. Οι εσωτερικές απάτες αναφέρονται σε πράξεις με πρόθεση υπεξαίρεσης περιουσιακών στοιχείων ή καταστρατήγηση των πολιτικών της επιχείρησης. Αυτές έρχονται σε αντίθεση με τις εξωτερικές απάτες που αφορούν ζημιές που γίνονται από κάποιον εκτός του ιδρύματος. Ακόμα, ο λειτουργικός κίνδυνος μπορεί να αφορά διακοπή της δραστηριότητας της τράπεζας ή δυσλειτουργίας των συστημάτων. Λειτουργικός κίνδυνος διαπιστώνεται και όταν παρουσιάζεται βλάβη σε ενσώματα περιουσιακά στοιχεία λόγω φυσικών καταστροφών ή και άλλων γεγονότων. Ζημία μπορεί να υπάρξει και από ανεπάρκειες στη διαχείριση των διαδικασιών και την επεξεργασία των συναλλαγών. Τέλος, οι πράξεις που αντίκεινται στην εργατική νομοθεσία και τις υγειονομικές συμβάσεις ή ακόμα

και η υποχρέωση πληρωμής αποζημίωσης για σωματική βλάβη είναι ζητήματα του λειτουργικού κινδύνου.

Για τη διαχείριση του λειτουργικού κινδύνου πρέπει η τράπεζα να αναπτύξει τις κατάλληλες εκείνες στρατηγικές ώστε να μπορεί να τον αναγνωρίσει, να τον εκτιμήσει και με παρακολούθηση να τον περιορίσει όσο το δυνατό περισσότερο. Πρέπει να σχεδιάσει επίσης ένα σύστημα αναφοράς λειτουργικών κινδύνων. Είναι σημαντικό να γίνεται συστηματική συλλογή δεδομένων ανά κατηγορία, και τα δεδομένα αυτά να παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάλυση των κινδύνων (Χατζηκωνσταντίνου, 2003).

3.4 Κίνδυνοι αγοράς

Οι κίνδυνοι αγοράς έχουν να κάνουν με ζημιές εξαιτίας δυσμενών αλλαγών στην αγορά. Οι συνθήκες της αγοράς μεταβάλλονται ανάλογα με τους χρηματιστηριακούς δείκτες, τα επιτόκια και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Όλα αυτά είναι υπεύθυνα για το χαρτοφυλάκιο των ιδρυμάτων, που μπορεί να πληγεί ανεπανόρθωτα, όπως συνέβη και στην Βρετανική τράπεζα Barings, το 1995 (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009).

Υπάρχει ο κίνδυνος επιτοκίου που επηρεάζει την αξία μιας επενδυτικής θέσης, και τα έσοδα που προέρχονται από αυτήν (Αγγελόπουλος, 2010). Έτσι, αν μειωθεί η τιμή ενός χρηματοπιστωτικού μέσου, θα μειωθεί και η καθαρή θέση της τράπεζας. Όταν τα επιτόκια αυξάνονται, οι τιμές των ομολόγων μειώνονται και το αντίστροφο. Εύκολα, λοιπόν, καταλαβαίνει κανείς ότι μια μεταβολή στα επιτόκια μπορεί να επιφέρει ζημία σε ένα χρηματοπιστωτικό μέσο, όπως οι ομολογίες και τα παράγωγα προϊόντα.

Εμφανής στις τράπεζες είναι και ο συναλλαγματικός κίνδυνος, αυτός δηλαδή που συνδέεται με τις ισοτιμίες συναλλάγματος, τις μεταβολές τους και τις αναπόφευκτες μεταβολές που φέρνει στα διαθέσιμα των τραπεζών (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009). Συναλλαγματικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος που σχετίζεται με την αβεβαιότητα των μελλοντικών διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών και μπορεί να επηρεάσει την απόδοση, την αξία της τράπεζας όπως και την αξία των στοιχείων του ενεργητικού ή του παθητικού μιας τράπεζας, τα οποία εκτιμώνται στο εγχώριο νόμισμα.

3.5 Κίνδυνος ρευστότητας

Ο σημαντικότερος, ίσως, κίνδυνος για το τραπεζικό σύστημα είναι ο κίνδυνος ρευστότητας. Ο κίνδυνος αυτός, ωστόσο, ακολουθεί τον πιστωτικό και τον κίνδυνο επιτοκίου. Η ρευστότητα είναι το πρωταρχικό αναγκαίο για την ίδια την ύπαρξη μιας τράπεζας. Χωρίς ρευστότητα, δεν μπορεί να υπάρξει τραπεζικό ίδρυμα. Ο κίνδυνος

ρευστότητας, παρουσιάζεται ως η δυσκολία ενός τραπεζικού ιδρύματος να ανταποκριθεί στη ζήτηση χρήματος που επιθυμούν οι πελάτες της. Και επειδή ακριβώς, η ζήτηση στις τράπεζες είναι άμεση, χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση, η απουσία ρευστότητας άμεσα καθιστά το ίδρυμα αφερέγγυο. Η διαχείριση της ρευστότητας είναι μια καθημερινή υποχρέωση για τις τράπεζες. Ο κίνδυνός της αναφέρεται κυρίως στην ποσότητα των στοιχείων του ενεργητικού που υπάρχουν και μπορούν να πουληθούν – ρευστοποιηθούν για να ικανοποιήσει η τράπεζα τις ανάγκες της. Ο κίνδυνος ρευστότητας έχει σχέση με το παθητικό κομμάτι του ισολογισμού μιας τράπεζας. Θα πρέπει η τράπεζα, μελετώντας τη ληκτότητα των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού και τη χρονική διάρθρωση εισροών και εκροών (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009), να μπορεί να ανταπεξέλθει σε όποια ανισορροπία εμφανιστεί ανάμεσα στα στοιχεία του ισολογισμού.

Για να λειτουργεί εύρυθμα το τραπεζικό σύστημα, πρέπει οι τράπεζες να έχουν λύσει τα προβλήματα ρευστότητάς τους. Να μπορούν και να καλύπτουν τις ανάγκες των πελατών τους για δάνεια, αλλά και τις ανάγκες των καταθετών τους που θέλουν να προβούν σε αναλήψεις μετρητών από τους λογαριασμούς τους και βέβαια να ικανοποιούν τις οποιοσδήποτε ανάγκες προκύπτουν ανά πάσα στιγμή (πχ. Κάλυψη υλικού, προμήθειες χρηματοποστολών κλπ). Επειδή η ζήτηση είναι άμεση πρέπει οι τράπεζες να είναι προετοιμασμένες από πριν έχοντας κάποιες πηγές κεφαλαίων. Οι τόκοι και τα κεφάλαια των δανείων αποτελούν την πιο βασική πηγή κεφαλαίου. Όταν τα πράγματα βαίνουν καλώς για μια τράπεζα και η ρευστότητά της παρουσιάζεται ικανοποιητική τότε αυτόματα αυτό αποτελεί ένα θετικό δείκτη για την αγορά ότι υπάρχει φερεγγυότητα από πλευράς του τραπεζικού αυτού ιδρύματος, το οποίο παρουσιάζεται ως ασφαλές και ικανό να ικανοποιεί τις υποχρεώσεις του. Επιπλέον, η ικανοποιητική παρουσία της ρευστότητας δίνει την ευκαιρία στο ίδρυμα να επιτελέσει τις λειτουργίες του ως τράπεζα. Μπορεί, λοιπόν, και δάνεια να χορηγεί, όπως και εν γένει τις βασικές συναλλακτικές ανάγκες να ικανοποιεί. Επιπλέον, μπορεί να μην προβαίνει σε πώληση των στοιχείων του ενεργητικού, και βέβαια, να περιορίζει το δανεισμό της από την Κεντρική Τράπεζα (Μελάς, 2009).

Τονίστηκε η μεγάλη σημασία που έχει η ρευστότητα για την τράπεζα και παρουσιάστηκε ο κίνδυνος ρευστότητας. Τώρα θα γίνει αναφορά στο τι σημαίνει η διακράτηση ρευστών αποθεμάτων και ποιο είναι το κόστος τους. Εξηγήθηκε το ότι για να λειτουργήσουν οι τράπεζες πρέπει να έχουν τα κατάλληλα ρευστά προς άμεση ζήτηση των πελατών τους. Αυτά τα ρευστά που είναι άμεσα διαθέσιμα προς χρήση δεν αποφέρουν κανένα κέρδος για την τράπεζα. Έτσι, οι τράπεζες επιλέγουν να διακρατούν όσο το δυνατό λιγότερα μετρητά, καθώς

αυτά μειώνουν την αποδοτικότητα της τράπεζας. Η σχέση μεταξύ ρευστότητας και κερδοφορίας είναι αντίστροφη.

Παρατηρώντας την έλλειψη ρευστότητας που παρουσιάστηκε τα προηγούμενα έτη στις ελληνικές τράπεζες εξαιτίας της κρίσης, μπορεί εύκολα να καταλάβει κάποιος πόσο σημαντική είναι η επαρκής ρευστότητα στις τράπεζες για την εύρυθμη λειτουργία τους. Οι καταθέσεις εξανεμίστηκαν είτε σε πιο σίγουρες μορφές επένδυσης στο εξωτερικό είτε σαν πληρωμές των συνεχόμενων φόρων στο κράτος και έτσι οι τράπεζες δεν οδηγούνταν στη χορήγηση νέων δανείων στον ιδιωτικό τομέα με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σχέδια επιχειρηματικά και να μεγαλώνει η ύφεση.

Κεφάλαιο 4

Εποπτεία του τραπεζικού συστήματος

4.1 Η σύσταση της Επιτροπής της Βασιλείας

Μέχρι το 1974 στον τραπεζικό κλάδο δεν υπήρχε αναπτυγμένη εποπτεία. Εκείνη, όμως, τη χρονιά, εξαιτίας των συναλλαγματικών μεταβολών, απότοκο του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods αλλά και της πετρελαϊκής κρίσης, κατέρρευσε στη Γερμανία η Herstatt Bankhaus, ανακλήθηκε η άδεια λειτουργίας της, και κατά συνέπεια διαταράχθηκε ολόκληρη η διατραπεζική αγορά. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η εφαρμογή ενός διεθνούς κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας τραπεζών (Alexander, 2001).

Την ίδια κιόλας χρονιά οι Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών των δέκα οικονομικά ισχυρότερων κρατών, συστήνουν με άτυπη απόφαση την Επιτροπή της Βασιλείας με σκοπό τη δημιουργία ενός οργανισμού, χωρίς νομικό χαρακτήρα, που θα πρότεινε τρόπους λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος. Την επόμενη χρονιά, στη Βασιλεία της Ελβετίας συνεδρίασαν για πρώτη φορά, και από τότε ανά τακτά χρονικά διαστήματα μέσα στο έτος γίνονται συνεδριάσεις, ενώ τα συμπεράσματα που απορρέουν έχουν στόχο να βελτιστοποιήσουν την ποιότητα της τραπεζικής εποπτείας ανά την υφήλιο. Από το 1988, χρονιά κατά την οποία η Επιτροπή οδηγήθηκε σε αρκετά συμπεράσματα, και εξής το διεθνές κανονιστικό πλαίσιο ονομάζεται Σύμφωνο της Βασιλείας I και φροντίζει ώστε κάθε πιστωτικός οργανισμός να βρίσκεται υπό επαρκή εποπτικό έλεγχο.

Εκεί που δόθηκε η μεγαλύτερη σημασία ήταν η κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τα ίδια κεφάλαια της τράπεζας ήταν αυτά που θα όριζαν και τους κινδύνους που θα αναλάμβανε το κάθε ίδρυμα. Έτσι, κατηγοριοποιήθηκε το κεφάλαιο ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του. Επιπλέον, οι κίνδυνοι που λάμβανε υπόψη ήταν ο πιστωτικός και οι κίνδυνοι αγοράς.

4.2 Οι αντικειμενικοί στόχοι της Επιτροπής της Βασιλείας

Η έντονη αστάθεια στο χρηματοοικονομικό περιβάλλον και η προσπάθεια για παγκοσμιοποίηση της τραπεζικής εκείνη τη χρονική περίοδο, έφερε τα μέλη της Επιτροπής της Βασιλείας σε ανησυχία σχετικά με τη φερεγγυότητα των τραπεζών. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να συνεργαστούν οι εποπτικές αρχές, ώστε να καταλήξουν σε κάποιους εποπτικούς

κανόνες που θα ήταν ικανοί να προλάβουν την όποια γενικευμένη κρίση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα (Πετράκης, 1999).

Ο κύριος στόχος του έργου της Επιτροπής της Βασιλείας ήταν η προστασία του διεθνούς τραπεζικού συστήματος. Οι κλυδωνισμοί στο διεθνές τραπεζικό στερέωμα και ο φόβος μήπως πτωχεύσουν οι τράπεζες και επέλθουν αρνητικές αντιδράσεις σε παγκόσμια βάση, κυρίως λόγω της μετάδοσης των προβλημάτων διαμέσου των συστημάτων πληρωμής και της διατραπεζικής αγοράς, ήταν οι λόγοι για τους οποίους τα μέλη της Επιτροπής ήθελαν να αναβαθμιστεί το κανονιστικό πλαίσιο που διέπει την τραπεζική εποπτεία ανά τον κόσμο (Πετράκης, 1999). Ο κύριος στόχος στηρίζεται σε τέσσερις άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά στην ανταλλαγή των απόψεων ανάμεσα στα μέλη της Βασιλείας, για θέματα που έχουν να κάνουν με τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εποπτικών αρχών των τραπεζών και τη θέσπιση κανόνων έτσι ώστε να υπαχθούν σε αυτές τις εποπτικές αρχές όλες οι διεθνείς τράπεζες που τηρούν υποκαταστήματα ή θυγατρικές επιχειρήσεις σε άνω του ενός κράτη. Με τον τρίτο άξονα προσπαθεί να περιοριστεί η έκθεση των τραπεζών στην αφερεγγυότητα, με την προώθηση ομοίμορφων εποπτικών κανόνων. Τέλος, ο τέταρτος άξονας αφορά στην βελτίωση των εποπτικών κανόνων των διεθνών τραπεζών των οικονομικά ανεπτυγμένων κρατών, και την καθιέρωση τραπεζικών προτύπων που θα τηρούνται σε όλο τον κόσμο. Αυτό συμβαίνει γιατί η παγκοσμιοποίηση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας, θα δημιουργούσε προβλήματα στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα, αν υπήρχε εποπτεία μόνο σε ένα υποσύνολο των τραπεζών και όχι στο σύνολό τους (Norton, 2001).

Πέρα από τον κύριο αντικειμενικό στόχο, υπάρχουν και δυο επικουρικοί – περιφερειακοί στόχοι. Ο πρώτος είχε να κάνει με τη διασφάλιση της ανταγωνιστικής ισότητας μεταξύ των διεθνών τραπεζών. Καθώς καμία χώρα δεν επιθυμούσε να αναλάβει από μόνη της την πρωτοβουλία να φτιάξει ένα κανονιστικό πλαίσιο, σχετικά με την προληπτική εποπτεία των τραπεζών, αφού αυτό θα τις έκανε λιγότερο ανταγωνιστικές, για αυτό το λόγο η Επιτροπή της Βασιλείας ανέλαβε να συντονίσει τα μέσα άσκησης προληπτικής εποπτείας (Herring and Litan, 1995). Εξάλλου, ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα τραπεζικά ιδρύματα είναι καλός για την αποδοτικότητά τους, αλλά μπορεί να αποβεί μοιραίος για την οικονομική σταθερότητα. Με τον ανταγωνισμό οι χαμηλότερης ικανότητας "παίκτες" θα μπορούσαν να αναγκαστούν σε έξοδο, βάζοντας σε κίνδυνο την σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος (Fehlker et.al. 2005). Ο δεύτερος επικουρικός στόχος έχει σκοπό να διασφαλίσει την

ανταγωνιστικότητα ανάμεσα στις διεθνείς τράπεζες και τις διεθνείς επιχειρήσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών.

4.3 Βασιλεία I

Το πρώτο κανονιστικό πλαίσιο που υιοθετήθηκε το 1988 έμεινε γνωστό ως Συμφωνία της Βασιλείας I (Basel Accord I). Από εκείνη τη χρονιά και μετά υπήρξαν πολλές προσαρμογές, έτσι ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στις παγκόσμιες συνθήκες του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι οποίες μεταβάλλονταν διαρκώς. Εκεί που δόθηκε η μεγαλύτερη σημασία ήταν η κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τα ίδια κεφάλαια της τράπεζας ήταν αυτά που θα όριζαν και τους κινδύνους που θα αναλάμβανε το κάθε ίδρυμα. Η μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε συνεπώς στις κεφαλαιακές απαιτήσεις (Ντόκας, 2012). Το κεφάλαιο ενός πιστωτικού ιδρύματος αποτελεί το απόθεμα ασφαλείας για την απορρόφηση ζημιών, όταν δεν υπάρχει η δυνατότητα να προστατεύσει με άλλον τρόπο τα συμφέροντα των πελατών του. Έτσι, κατηγοριοποιήθηκε το κεφάλαιο σε βαθμίδες (Tiers) ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του.

Σύμφωνα με το Σύμφωνο της Βασιλείας I θα έπρεπε το ελάχιστο επίπεδο ιδίων κεφαλαίων ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος σε σχέση με τον κίνδυνο που αναλάμβανε από τα δάνειά της να βρίσκεται στο 8%. Αυτή η οριοθέτηση αποτέλεσε πολύ σημαντικό σημείο του Συμφώνου καθώς τώρα πια οι κίνδυνοι των τραπεζών, τόσο ο πιστωτικός όσο και οι κίνδυνοι αγοράς σχετίζονται με το ύψος των ιδίων κεφαλαίων του ιδρύματος.

Το Σύμφωνο της Βασιλείας I βασιζόταν σε τέσσερις πυλώνες (pillars). Ο πρώτος αναφέρεται στα είδη του κεφαλαίου που υπάρχουν στις τράπεζες. Έτσι, έχουμε το βασικό κεφάλαιο (Tier I) που περιλαμβάνει ρευστά) και άμεσα ρευστοποιήσιμα στοιχεία και το συμπληρωματικό κεφάλαιο (Tier 2), δηλαδή τα ρευστά εκείνα στοιχεία που προέρχονται από έμμεσα ρευστοποιήσιμα στοιχεία, τα πάγια. Ο δεύτερος πυλώνας έχει να κάνει με την αξιολόγηση των κινδύνων, οι οποίοι επιβαρύνονται με κάποιο συντελεστή ανάλογα με την επικινδυνότητά τους. Ο τρίτος πυλώνας είναι μια σύζευξη των δυο πρώτων. Πρέπει οι τράπεζες να έχουν τέτοια στοιχεία στο ενεργητικό τους ώστε σταθμισμένα με τους συντελεστές των δεύτερου πυλώνα να φτάνουν το ελάχιστο 8% του συνολικού ενεργητικού τους. Εξάλλου, αυτό είναι το ποσοστό που θεωρήθηκε αρκετό για να καλυφθούν οι απαιτήσεις των τραπεζών σε κεφάλαιο, αλλά και για να διασφαλιστούν απέναντι σε κάποιο πιστωτικό κίνδυνο. Ο τέταρτος πυλώνας αφορά στη δημιουργία ενός ισχυρού εποπτικού συστήματος που θα διασφαλίζει την εφαρμογή των οδηγιών της Επιτροπής.

Το αποτέλεσμα του Συμφώνου της Βασιλείας I δεν ήταν βέβαια το αναμενόμενο. Αντίθετα, τη δεκαετία του 1990 πολλές τράπεζες πτώχευσαν, εξαιτίας κυρίως της εταιρικής τους διακυβέρνησης. Για αυτό το λόγο περάσαμε στο Σύμφωνο της Βασιλείας II, το νέο κανονιστικό πλαίσιο που ήρθε να καλύψει τον λειτουργικό κίνδυνο, για τον οποίο το προηγούμενο κανονιστικό πλαίσιο δεν ενδιαφέρθηκε.

4.4 Βασιλεία II

Οι φιλόδοξοι στόχοι του Συμφώνου της Βασιλείας I, που θεωρούσαν αναγκαία την κάλυψη των πιστωτικών κινδύνων και των κινδύνων αγοράς, δεν επιτεύχθηκαν. Δεν μπόρεσε να οδηγήσει σε σταθερότητα το χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο συνέχισε να κλυδωνίζεται. Ο δανεισμός στις ασιατικές τράπεζες με 20 % συντελεστή στάθμισης συνέβαλλε στην ασιατική κρίση κατά την περίοδο 1997-1998 (Σαουντζόγλου & Πεντότης, 2009). Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις οδήγησαν την Επιτροπή της Βασιλείας, το 1999, στην Αναθεώρηση του Συμφώνου της Βασιλείας I, με αποτέλεσμα την υπογραφή του Συμφώνου της Βασιλείας II, που είχε ως χρόνο εφαρμογής το 2004. Για να λειτουργήσει σωστά και να πετύχει σε παγκόσμια κλίμακα ένα τέτοιο κανονιστικό πλαίσιο χρειάζεται πολύ καλή συνεργασία των εποπτικών αρχών. Έτσι, δημιουργήθηκε συγχρόνως και η Ομάδα Υλοποίησης του Πλαισίου, για να συζητά θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος με τις εποπτικές αρχές των χωρών που δεν εκπροσωπούνται στην Επιτροπή (Σαουντζόγλου & Πεντότης, 2009).

Και η Βασιλεία II είχε ως στόχο την επίτευξη της σταθερότητας και της ασφάλειας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Πέρα από τον πιστωτικό και τον κίνδυνο αγοράς, θεωρούσε εξίσου σημαντικό και τον λειτουργικό κίνδυνο. Ακόμα, παρείχε πρότυπα σχετικά με τη διαχείριση των κινδύνων και αφετέρου υψηλές απαιτήσεις για παροχή πληροφοριών. Οι προτάσεις του Συμφώνου της Βασιλείας II συσπειρώνονται σε τρεις πυλώνες, που είναι α) ο υπολογισμός των ελάχιστων κεφαλαιακών υποχρεώσεων έναντι του πιστωτικού και του λειτουργικού κινδύνου, β) η διαδικασία εποπτικής αξιολόγησης και γ) η ενίσχυση της πειθαρχίας που επιβάλλει η αγορά στις τράπεζες μέσω της καθιέρωσης κανόνων γνωστοποίησης οικονομικών και άλλων στοιχείων. Οι πυλώνες λειτουργούν συμπληρωματικά, αφού για την επιτυχία του Συμφώνου πρέπει να εφαρμόζονται και οι τρεις συνολικά.

Η Βασιλεία II έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στα πιστωτικά ιδρύματα, όπως το γεγονός ότι υιοθέτησαν πιο εξελιγμένες προσεγγίσεις υπολογισμού κεφαλαιακών απαιτήσεων

και διαχείρισης κινδύνων. Έτσι, η δημιουργία πρόσθετης αξίας για τον μέτοχο μπορεί να επιτευχθεί μέσω αύξησης της κερδοφορίας ή μείωσης του λειτουργικού κόστους από α) τον περιορισμό των ζημιών που οφείλονται στον πιστωτικό κίνδυνο, β) τη βελτίωση της πολιτικής και διαδικασίας σχηματισμού προβλέψεων για επισφαλή δάνεια, γ) τη βελτίωση της τιμολόγησης, ενσωματώνοντας τις παραμέτρους κινδύνου, δ) τον περιορισμό των λειτουργικών ζημιών και του λειτουργικού κόστους.

Πυλώνας πρώτος

Ο πρώτος πυλώνας αφορά τόσο στις ελάχιστες εποπτικές κεφαλαιακές απαιτήσεις που χρειάζονται για να καλύπτει ένας οργανισμός τους κινδύνους του όσο και στον προσδιορισμό τους. Όπως και στη Βασιλεία I, το ποσοστό αυτό είναι το 8%. Η διαφοροποίηση με τη Βασιλεία I, βρίσκεται στον τρόπο μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου αντισυμβαλλομένου, αλλά και στην επέκταση των απαιτήσεων για την κάλυψη του λειτουργικού κινδύνου, κάτι που απουσίαζε από τη Βασιλεία I. Τώρα πια, ο πιστωτικός κίνδυνος βασίζεται στις αξιολογήσεις που κάνουν οι εξωτερικοί οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης και κλιμακοποιείται ανάλογα με προκαθορισμένους συντελεστές στάθμισης κινδύνου. Ακόμα, στη Βασιλεία II, ο υπολογισμός του πιστωτικού κινδύνου μπορεί να γίνει βάσει εσωτερικών συστημάτων διαβάθμισης, είτε με τη θεμελιώδη μέθοδο είτε με την εξελιγμένη (Hartmann-Wendels, et.al. 2005).

Πυλώνας δεύτερος

Ο δεύτερος πυλώνας αφορά τον εποπτικό έλεγχο. Ο εποπτικός έλεγχος εδώ δεν αφορά μόνο στη διασφάλιση της κεφαλαιακής επάρκειας έναντι των κινδύνων, αλλά και στην ενθάρρυνση για ανάπτυξη και εφαρμογή των καλύτερων δυνατών μηχανισμών εποπτείας και διαχείρισης κινδύνων. Διαφάνεια στις διαδικασίες αξιολόγησης, αναλυτική παρουσίαση της έκθεσης σε κινδύνους και διαφάνεια στις διαδικασίες διαχείρισης κινδύνων (Χριστόπουλος & Ντόκας , 2012). Οι εποπτικές αρχές μπορούν επίσης, βάσει του δεύτερου πυλώνα, να επιβάλλουν πρόσθετες κεφαλαιακές επιβαρύνσεις αν κρίνουν ότι οι οργανισμοί δε συμμορφώνονται καθολικά στον πρώτο πυλώνα και μπορούν επίσης να παρεμβαίνουν αν δουν ότι ένας οργανισμός αντιμετωπίζει προβλήματα. Η διαδικασία του εποπτικού ελέγχου είναι μια βασική αλλαγή που έφερε η Βασιλεία II, σε σχέση με το Σύμφωνο της Βασιλείας I (Hartmann-Wendels, et.al. 2005).

Πυλώνας τρίτος

Στον τρίτο πυλώνα, σχετικά με την πειθαρχία της αγοράς, παρουσιάζεται η ανάγκη για παροχή εκτεταμένης πληροφόρησης από τους πιστωτικούς οργανισμούς, σχετικά με τους κινδύνους, τις κεφαλαιακές απαιτήσεις που χρειάζονται για να καλυφθούν αυτοί οι κίνδυνοι και την στρατηγική που θα ακολουθήσουν για να τους διαχειριστούν. Η πειθαρχία της αγοράς αναγνωρίζεται ως μέσο ενίσχυσης της διαφάνειας, της σταθερότητας και της ασφάλειας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος (Σαουντζόγλου & Πεντότης, 2009).

4.5 Σύγκριση και ελλείψεις που παρουσιάζονται στα Σύμφωνα της Βασιλείας I και II

Κατά τη διετία 2007 – 2008, σε σχέση με όλες τις παγκόσμιες περιόδους κρίσης απειλήθηκε περισσότερο ο χρηματοπιστωτικός και τραπεζικός τομέας. Η αρχή έγινε στις Η.Π.Α. και τελικά εκδηλώθηκε ως Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση, λόγω της παγκοσμιοποίησης των αγορών, που δοκιμάζει έως και σήμερα τις αγορές.

Γενικευτικά, η εμφάνιση της κρίσης στο αμερικανικό έδαφος συνέβη ως εξής. Στην κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ, υπήρχε η εύκολη πρόσβαση σε χρήμα από τους περισσότερους καθώς τα επιτόκια της ήταν ελκυστικώς χαμηλά. Συγχρόνως, οι τιμές των ακινήτων συνεχώς ανέβαιναν με άμεσο αποτέλεσμα να συναφθούν πολλά χαμηλότοκα δάνεια. Κάποια στιγμή όμως, αυτό σταμάτησε και τα επιτόκια άρχισαν και πάλι να ανεβαίνουν και αυτό με τη σειρά του έφερε την άνοδο των τιμών. Οι δανειολήπτες δυσκολεύονταν για την αποπληρωμή των δανείων τους, και συγχρόνως δεν υπήρχε πια ζήτηση για αγορά ακινήτων, και οι τράπεζες προχώρησαν σε τιτλοποίηση των κατοικιών, κάτι που τότε φάνταζε θετικό και ακίνδυνο από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, που δεν είχαν αντιληφθεί το σοβαρότατο πρόβλημα. Από την οικιστική, λοιπόν, "φούσκα" οδηγήθηκε ο αμερικανικός πιστωτικός τομέας στην τεχνική της τιτλοποίησης που τελικά έφερε τα λεγόμενα "τοξικά" χρηματοπιστωτικά προϊόντα.

Το παράδοξο εδώ είναι ότι ενώ ήδη από το 2004 υπήρχε το Σύμφωνο της Βασιλείας II, δεν ήταν τελικά ικανό να αποτρέψει το όλο άσχημο κλίμα που μεν ξεκίνησε σαν κρίση στις Η.Π.Α., αλλά τελικά ολοκληρώθηκε σαν Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση. Η Βασιλεία II φάνηκε κατώτερη των περιστάσεων και δε στάθηκε ικανή να αποτρέψει την κρίση, ούτε και μπόρεσε να κρατήσει ασφαλές και σταθερό τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Οι λόγοι που συνέβη αυτό αναλύονται στην συνέχεια.

Αρχικά, η ιδέα της Επιτροπής της Βασιλείας ήταν να δημιουργηθεί ένα forum χωρίς κανονιστική εξουσία. Τόσο από την πρώτη όσο και από τη δεύτερη Συμφωνία της Βασιλείας απουσιάζουν οι κυρώσεις. Η παραβίαση λοιπόν των όρων των Συμφώνων δεν αποτελεί καθόλου πράξη η οποία να επιφέρει νομικές κυρώσεις σε όσους δεν τους τηρούσαν. Η εποπτεία λοιπόν, ήταν ελάχιστη. Συν τοις άλλοις ενυπήρχε και ένα ακόμα πρόβλημα που δεν κατάφερε το Σύμφωνο να αντιμετωπίσει και αυτό ήταν η αλόγιστα μεγάλη ρευστότητα που υπήρχε στο σύστημα. Η επαρκής ρευστότητα που υπήρχε θεωρούνταν σημάδι δύναμης και δυστυχώς οδήγησε στη χαλάρωση των πιστωτικών κριτηρίων. Δεν αντιμετωπίστηκε ο κίνδυνος ρευστότητας όπως όφειλαν να τον αντιμετωπίσουν τα τραπεζικά ιδρύματα. Από την άλλη, υποεκτιμήθηκαν τα αναγκαία κεφάλαια, αφού για τον σωστό προσδιορισμό τους είναι αναγκαία η ύπαρξη μιας σαφούς πολιτικής ανάληψης κινδύνων, κάτι που απουσιάζει από το Σύμφωνο της Βασιλείας II. Τα ίδια κεφάλαια εξάλλου που χρησιμοποιήθηκαν δε θεωρήθηκαν εκ των υστέρων ποιοτικά.

Επιπλέον, με το Σύμφωνο της Βασιλείας II υποτιμήθηκαν κάποιοι κίνδυνοι των τραπεζών και συγχρόνως οι τράπεζες θεωρούνταν ικανές να τους διαχειριστούν αποτελεσματικά. Αυτό, η πορεία των γεγονότων έδειξε ότι ήταν μια λάθος κίνηση, αφού στον τραπεζικό χώρο υπήρξαν νέες κρίσεις, που θα μπορούσαν να είχαν μετριαστεί αν δεν υπερεκτιμώνταν οι ικανότητες των τραπεζών.. Στο Σύμφωνο της Βασιλείας II, όπως προαναφέρθηκε, για πρώτη φορά υπήρχαν υποδείγματα μέτρησης των κινδύνων, κάτι που θεωρήθηκε ασφαλές για την επαρκή διαχείριση όλων των κινδύνων.

Ακόμα, ενώ στη Βασιλεία II είχε εισαχθεί το θέμα του λειτουργικού κινδύνου, ως ο κίνδυνος που σχετίζεται με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την εταιρική διακυβέρνηση, έγινε φανερό ότι τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των τραπεζών δεν ανταποκρίθηκαν όπως ήταν αναμενόμενο στη διαχείριση των κινδύνων. Οι διοικήσεις των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, με το πρόσχημα της κερδοφορίας, δεν εφάρμοζαν τα πρότυπα με σύνεση και αυστηρότητα αλλά εξέθεταν τις τράπεζες στους όποιους κινδύνους υπήρχαν (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009).

Τέλος, η απουσία διαφάνειας στην αγορά, ήταν ένας από τους λόγους που απέτυχε το Σύμφωνο της Βασιλείας II. Η αδιαφάνεια στα σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα δε βοηθά στη διάκριση του κινδύνου που αυτά εμπεριέχουν.

4.6 Βασιλεία III

Εξαιτίας όλων των προαναφερθέντων ελλείψεων, από τον Ιούλιο του 2009 και εξής, οι κανόνες που εξέδωσε η Επιτροπή της Βασιλείας, που βελτιώνουν και συμπληρώνουν τη Βασιλεία II, είναι γνωστοί και ως Σύμφωνο της Βασιλείας III και η εφαρμογή τους θα ολοκληρωθεί μέχρι και το 2019. Με τη νέα Συμφωνία της Βασιλείας τα κεφαλαιουχικά αποθέματα που πρέπει να διακρατούν οι τράπεζες τριπλασιάζονται. Η έμφαση για άλλη μια φορά δίνεται στην κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών, και στην ποιότητα των κεφαλαίων, και βέβαια στη ρευστότητά τους. Εισάγεται πρότυπο ελάχιστης ρευστότητας. Με τη Βασιλεία III αυξάνονται τα επίπεδα διαφάνειας όσον αφορά την κεφαλαιακή διάρθρωση, ενώ συγχρόνως για να καλυφθούν οι ελλοχεύοντες κίνδυνοι ενδυναμώνεται η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Για να το πετύχουν αυτό, αυξάνουν τις κεφαλαιακές απαιτήσεις όσον αφορά στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών και τις απαιτήσεις που αφορούν πιστωτικά ανοίγματα από σύνθετα προϊόντα. Ακόμα, απλοποιείται ο δείκτης κεφαλαιακής εξάρτησης, έτσι ώστε να μειωθεί η μόχλευση στα τραπεζικά ιδρύματα, και βέβαια να προβλεφθούν διάφορα λάθη από υποδείγματα μέτρησης κινδύνου. Ο δείκτης μόχλευσης είναι ο λόγος των βασικών ιδίων κεφαλαίων προς το σύνολο των στοιχείων του ενεργητικού και δεν πρέπει να υπερβαίνει το ποσοστό του 3%. Αυτό σημαίνει στην πράξη ότι οι τράπεζες δε θα οδηγούνται σε άμετρο δανεισμό. Τέλος, εισάγονται μέτρα ενίσχυσης των κεφαλαίων σε περίπτωση δυσμενών συνθηκών, που μπορεί να υπάρξουν στη συνέχεια (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Στη Βασιλεία III ζητείται ακόμα να προστεθεί ένα επιπλέον ποσό της τάξης του 0% - 2,5% στα ίδια κεφάλαια, το οποίο θα πρέπει να τηρείται εάν το επιβάλλουν οι συνθήκες της αγοράς. Έτσι, όταν υπάρχει άνθηση στις πιστωτικές αγορές, τότε οι τράπεζες οφείλουν να παρακρατούν ένα μεγαλύτερο αποθεματικό, γνωστό ως "countercyclical buffer", με σκοπό να καλύπτουν το Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας σε περιόδους ύφεσης. Μια περισσότερη αντικυκλική συμπεριφορά, θα σταθεροποιήσει τις κεφαλαιακές απαιτήσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα μειωθεί και η προκυκλικότητα για την οποία "κατηγορήθηκε" η Βασιλεία II, και σύμφωνα με την οποία σε περιόδους ανόδου, όταν οι αναμενόμενοι κίνδυνοι είναι λιγότεροι, τότε ζητούνται και λιγότερα κεφάλαια, ενώ σε περιόδους πτώσης ζητούνται περισσότερα.

Σκοπός της Βασιλείας III είναι να ενισχυθεί η συνεργασία και να εφαρμοστούν οι εποπτικοί κανόνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν λείπει, βέβαια, και η κριτική από τη Βασιλεία III και πιο συγκεκριμένα οι επικριτές της ισχυρίζονται ότι οι περισσότερες

απαιτήσεις που επιβάλλονται έχουν και μεγάλο λειτουργικό κόστος στις τράπεζες και στη χρηματοδότηση των κεφαλαίων στην πραγματική οικονομία, πράγμα που τελικά ενδέχεται να φέρει μείωση των δραστηριοτήτων των εταιριών, ύφεση και ανεργία. Είναι, όμως, επιτακτική ανάγκη να αναβαθμιστεί ο ρόλος της εποπτείας, για να μπορεί να συμβαδίζει με τις εξελίξεις που συμβαίνουν στον τραπεζικό τομέα κυρίως επειδή οι κανόνες της Βασιλείας III (όπως, βέβαια, και των προηγούμενων), δεν είναι κανόνες με νομική δεσμευτικότητα, αλλά μάλλον η υιοθέτησή τους επαφίεται στη νομοθεσία της κάθε χώρας.

Κεφάλαιο 5

Κινήσεις που έγιναν για την επίτευξη της σταθερότητας του Χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

5.1 Οι επιπτώσεις του Συμφώνου της Βασιλείας II στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η κριτική πάνω στις ελλείψεις του .

Η παρουσία της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης δεν επέτρεψε στο Σύμφωνο της Βασιλείας II να αποδείξει όλη του τη δύναμη και την ικανότητα να προστατέψει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας της τάξεως του 4% που είχε τεθεί αρχικά δεν φάνηκε αρκετός για να καταφέρουν οι τράπεζες να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις τις οποίες έπρεπε να αντιμετωπίσουν εξαιτίας των ζημιών. Οι εκτιμήσεις των κινδύνων που έκαναν οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης ήταν ανεπαρκείς. Ακόμα, το Σύμφωνο της Βασιλείας II αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της διαδικασίας των τιτλοποιήσεων, σύμφωνα με την οποία οι τράπεζες κατασκεύασαν νέους τίτλους με σκοπό να τους μετακινήσουν εκτός ισολογισμού, έτσι ώστε να αναλάβουν νέους κινδύνους και νέα δάνεια.

Εδώ, αξίζει να σημειωθεί, ότι η Επιτροπή της Βασιλείας δημοσίευσε νέους κανόνες για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις που θα ισχύουν στη Βασιλεία III. Έτσι, αλλάζει ο ορισμός του κεφαλαίου και τώρα πια θα περιλαμβάνονται οι κοινές μετοχές και τα αποθεματικά κεφάλαια, ενώ η πρώτη βαθμίδα κεφαλαίου (Tier 1) αυξάνεται στο 6% και η αναλογία των ιδίων κεφαλαίων προς τα σταθμισμένα στοιχεία του ενεργητικού με κίνδυνο αυξάνεται στο 4,5%.

Το Σύμφωνο της Βασιλείας II είχε επιπτώσεις αφενός σε συστημικό επίπεδο και αφετέρου σε επίπεδο λειτουργίας των τραπεζών. Ενώ, λοιπόν, ο βασικός στόχος του Συμφώνου της Βασιλείας ήταν η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ακριβώς όπως και του προηγούμενου Συμφώνου, τελικά αποδείχθηκε ότι δε διασφαλίστηκε στο έπακρον.

Όσον αφορά στην κριτική που ασκήθηκε στο σύμφωνο της Βασιλείας II, ένα μέρος της αναλώθηκε στο γεγονός ότι αυτό ήταν πολύπλοκο. Αντεπιχείρημα σε αυτήν την κριτική ήταν ότι και η ίδια η τραπεζική έγινε πιο πολύπλοκη. Από τη μια πλευρά υπάρχει η διαχείριση του κινδύνου σαν μια διαδικασία πολύπλοκη και από την άλλη υπάρχει η αντιμετώπιση των δανείων ως δάνεια με ίδιο συντελεστή επικινδυνότητας. Άλλη κριτική κατά του Συμφώνου

της Βασιλείας II ήταν ότι ενισχύει την προκυκλικότητα στη χρηματοοικονομική συμπεριφορά. Η προκυκλικότητα εντείνει τις διακυμάνσεις στους οικονομικούς κύκλους και επιτείνει την αστάθεια στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι τράπεζες που ζημιώθηκαν περισσότερο δυσκολεύτηκαν περισσότερο στην αναπλήρωση των κεφαλαίων τους και μείωσαν τη χορήγηση πιστώσεων, κάτι που έφερε αρνητικές συνέπειες στην πραγματική οικονομία (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010). Η κριτική ότι τιμωρεί τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν έχει βάση αφού το πλαίσιο εποπτείας δεν έχει στόχο να ενισχύσει ή όχι κάποιο συγκεκριμένο τομέα της οικονομίας. Άλλη μια κριτική που δέχτηκε αφορούσε το γεγονός ότι δε λαμβάνει υπόψη τις καταστάσεις των αναδυομένων κρατών. Σύμφωνα με τον Crockett (Central banking, financial stability and Basel II, 2003), αυτό έχει μια δόση αλήθειας καθώς και το Σύμφωνο της Βασιλείας I είχε σκοπό να εφαρμοστεί αρχικά στις τράπεζες της ομάδας των G10 κρατών και επικεντρωνόταν κυρίως στις βιομηχανοποιημένες χώρες, αδιαφορώντας για τις συνθήκες που επικρατούν σε αναδυόμενες οικονομίες.

Η πρόσφατη κρίση έδειξε τις ελλείψεις του κανονιστικού εποπτικού πλαισίου, το οποίο δεν κατάφερε να δει τους κινδύνους και να προλάβει την κλιμάκωση της κρίσης. Ένα αυστηρότερο εποπτικό πλαίσιο με αυξημένες απαιτήσεις θα φέρει αύξηση του κόστους χρήματος και η χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας θα μειωθεί. Αυτό θα φέρει ως συνέπεια την απουσία ανάπτυξης. Βέβαια, όπως τονίζει και η Ζάκκα (2010), το νέο εποπτικό πλαίσιο πιθανόν και να μετριάσει την πιθανότητα της επέλευσης μιας νέας κρίσης, αλλά και της έντασης μιας τέτοιας κρίσης. Αδυναμίες του καινούριου πλαισίου είναι οι χαμηλής τεχνολογίας υποδομές, οι αναποτελεσματικές μετρήσεις κινδύνου, η παρουσία μεγάλου πλήθους τραπεζικών ιδρυμάτων που μπορούν να επηρεαστούν δυσμενώς. Πιθανά προβλήματα είναι η ανικανότητα να ανταποκριθούν οι τράπεζες στις πρόσθετες κεφαλαιακές απαιτήσεις αλλά και η απώλεια κεφαλαίων εξαιτίας των εξαγορών και συγχωνεύσεων.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι από το 2013 και σε βάθος εξαετίας (έως το 2019), τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να συμμορφωθούν με τους κανόνες του Συμφώνου της Βασιλείας III. Η διαδικασία προσαρμογής δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα. Για αυτόν το λόγο, δεν μπορεί να υπάρξει ολοκληρωμένη κριτική πάνω στο τρέχον Σύμφωνο της Βασιλείας. Οι πιο πολλές τράπεζες, ωστόσο, έχουν πετύχει την προσαρμογή μέσω της συσσώρευσης των παρακρατημένων κερδών τους και μέσω της αλλαγής των περιουσιακών στοιχείων του ενεργητικού τους σε χαμηλότερου κινδύνου βάρη (Cohen, 2013).

Ωστόσο, τους προβληματισμούς τους σχετικά με το τρέχον Σύμφωνο έχουν εκφράσει οι τραπεζίτες, οι οποίοι έχουν κουραστεί να βλέπουν τους ισολογισμούς τους και τα κέρδη να

συρρικνώνονται. Οι δανειολήπτριες εταιρίες είναι δύσπιστες απέναντι στην εισβολή των πολιτικών στις λειτουργίες των τραπεζικών, μια πράξη που πιθανόν να τους αναγκάσει να αυξήσουν το κόστος δανεισμού στους πελάτες τους. Οι παγκόσμιοι οικονομικοί αναλυτές αναρωτιούνται αν το Σύμφωνο της Βασιλείας III θα προασπίσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα, τη στιγμή που το προηγούμενο Σύμφωνο δεν έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ακόμα ένα μελανό σημείο είναι το κόστος που συνδέεται με την αύξηση των νέων κεφαλαίων των τραπεζών και η συμφόρηση που θα έρθει στις αγορές από τα εταιρικά ομόλογα, όπως και η ανάπλαση των χρηματοπιστωτικών μέσων (Abdel – Baki, et.al, 2013).

5.2 Βήματα της Ευρώπης για ενίσχυση της σταθερότητας των τραπεζικών ιδρυμάτων

Βλέποντας η Ευρωπαϊκή Ένωση τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην αμερικανική αγορά, δεν έμεινε άπρακτη, αλλά προσπάθησε με διάφορες παρεμβάσεις να θωρακίσει τα δικά της κράτη από τη δίνη της παγκόσμιας κρίσης.

Αρχικά, επήλθαν βελτιώσεις στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και πλέον εφαρμόζεται ένα σημαντικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα στον χρηματοπιστωτικό τομέα, για να μπορέσουν πια οι τράπεζες να έχουν την απαιτούμενη σταθερότητα και ανταγωνιστικότητα. Με τον ίδιο τρόπο θα καταστούν τα ιδρύματα πιο ανθεκτικά και λιγότερα ευάλωτα στις κρίσεις. Πρέπει ωστόσο να υπάρξει διακοπή της σχέσης ανάμεσα σε δημόσιο και τραπεζικό χρέος για να σωθούν οι τράπεζες. Οι τράπεζες αρχικά χρειάζονται την ενίσχυση των κυβερνήσεων, των οποίων η οικονομική κατάσταση αποδυναμώνεται. Εν συνεχεία, τα έξοδα αναχρηματοδότησης αυξάνονται και οι οικονομικές καταστάσεις των τραπεζών αποδυναμώνονται επίσης. Η κρίση βαθαίνει όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα οι τράπεζες να χρειάζονται ακόμα πιο πολύ ενίσχυση από τις κυβερνήσεις και ο φαύλος κύκλος να μην τελειώνει ποτέ. Αν διακοπεί αυτός, τότε οι τράπεζες θα ενδυναμωθούν και θα είναι απρόσβλητες από τις κρίσεις. Ακόμα, οι εποπτικές αρχές πρέπει να συντονιστούν με σύνεση και αποτελεσματικότητα, και πρέπει συγχρόνως να υπάρχει συντονισμός στη λήψη αποφάσεων (Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, 2012).

Παρά τις αρχικές πράξεις των κρατών της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κρίσης, εκεί που έπρεπε να δοθεί πολύ μεγάλη σημασία ήταν το να νιώθει σταθερότητα το κοινό προς τις τράπεζες. Να αποκατασταθεί η φήμη των τραπεζών μέσω ενός συστήματος που θα ενίσχυε την εποπτεία. Ο Jacques de Larosiere , πρώην διοικητής της Τράπεζας της Γαλλίας, σε

έκθεσή του, το 2009, σχετική με την εποπτεία, εισηγείται την ίδρυση και συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου (European Systemic Risk Board - ESRB), το οποίο είναι υπεύθυνο για τη μακροπροληπτική επίβλεψη του χρηματοοικονομικού συστήματος στην Ένωση με σκοπό να συμβάλλει στην πρόληψη ή στον μετριασμό των συστημικών κινδύνων που απειλούν τη χρηματοοικονομική σταθερότητα στην Ένωση (<http://europedia.moussis.eu>, 2013). Επιπλέον, ορίστηκε η ίδρυση και συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοοικονομικής Εποπτείας (European System of Financial Supervision - ESFS). Στο μεν πρώτο, συμμετέχουν μέλη από τις κεντρικές τράπεζες των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπό την προεδρεία του προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ενώ στο δεύτερο, περιλαμβάνονται οι εθνικοί εποπτικοί φορείς, οι οποίοι θα συγκροτούν συγχρόνως τρεις μηχανισμούς εποπτείας που θα αφορούν α) τις τράπεζες, β) τις ασφαλιστικές εταιρίες, και γ) την κεφαλαιαγορά (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009). Πιο αναλυτικά, ο πρώτος μηχανισμός είναι η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (European Banking Authority - EBA), με πρωταρχικό σκοπό να προστατεύει καταθέτες και επενδυτές. Ο δεύτερος μηχανισμός, η Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA) με σκοπό να προστατεύει τους ασφαλισμένους, τα μέλη του συνταξιοδοτικού συστήματος και τους συνταξιούχους, να εξασφαλίζει ισότιμους όρους ανταγωνισμού, και να ενισχύει τον διεθνή εποπτικό συντονισμό και ο τρίτος μηχανισμός η Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (European Securities and Markets Authority - ESMA), η οποία ασχολείται με κάθε είδους συστημικό κίνδυνο που προέρχεται από τους συμμετέχοντες στη χρηματοοικονομική αγορά, σε περίπτωση αποτυχίας των οποίων μπορεί να πληγεί η λειτουργία του χρηματοοικονομικού συστήματος ή της πραγματικής οικονομίας. Αυτοί οι τρεις μηχανισμοί εποπτείας μαζί με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου, καθιερώθηκαν από τον Ιανουάριο του 2011 με σκοπό να αντικαταστήσουν τις ήδη υπάρχουσες μορφές εποπτείας (http://ec.europa.eu/internal_market/finances/committees/index_en.htm, 2013).

Αυτό που θεώρησε σημαντικό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι να διαθέτουν οι τράπεζες επαρκή και πιο ποιοτικά κεφάλαια, που θα αποτελέσουν στήριγμα ικανό να τις σώσουν σε περίπτωση μελλοντικής κρίσης. Από το 2011 υπάρχει οδηγία που αφορά ενισχυμένη διακυβέρνηση, κυρώσεις που θα επιβάλλουν οι εποπτικές αρχές στα ιδρύματα που θα καταστρατηγήσουν τις απαιτήσεις της ΕΕ, κεφαλαιακές εφεδρείες – μαξιλάρια, πλέον των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων, και βέβαια ενισχυμένη εποπτεία. Ακόμα, υπάρχει και ένας κανονισμός που περιέχει τις λεπτομέρειες σχετικά με τα ίδια κεφάλαια, τη ρευστότητα,

το δείκτη μόχλευσης και τέλος, υπάρχει ένα ενιαίο εγχειρίδιο κανόνων καθώς για την ενιαία αγορά απαιτούνται ενιαίοι κανόνες (<http://europedia.moussis.eu>, 2013).

5.3 Το Σύστημα Εγγύησης Καταθέσεων

Ο έλεγχος των τραπεζικών ιδρυμάτων γίνεται από το πλαίσιο κανονιστικών ρυθμίσεων. Βασικός θεσμός του πλαισίου εποπτείας είναι το Σύστημα Εγγύησης Καταθέσεων με σκοπό να ενισχύσει τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος και βέβαια να προστατεύσει τους αποταμιευτές από μια πτώχευση ενός πιστωτικού οργανισμού. Σε περίπτωση πτώχευσης ενός τραπεζικού ιδρύματος, ενεργοποιείται το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων για να σταθεροποιηθεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα και για να μην υπάρξει γενικευμένος πανικός, αποζημιώνει εν συνεχεία τους καταθέτες. Αυτή η αποζημίωση ουσιαστικά ενισχύει την εμπιστοσύνη των πελατών στο τραπεζικό σύστημα και διέπεται από νομοθετικό πλαίσιο.

Καταλαβαίνει κανείς εύκολα τη σημασία ύπαρξης ενός συστήματος εγγύησης καταθέσεων, αν αναλογιστεί τις συνέπειες που προκαλούν οι ατέλειες των αγορών. Έγινε φανερό και στο κεφάλαιο περί κινδύνων το πόσο σημαντικό για μια τράπεζα είναι να αντιμετωπίζει ικανοποιητικά τους κινδύνους. Κίνδυνο, όμως, αντιμετωπίζουν και οι καταναλωτές. Η ασύμμετρη πληροφόρηση δεν τους επιτρέπει να αξιολογήσουν τη φερεγγυότητα ή την οικονομική δύναμη κάθε τράπεζας. Έτσι, εκτίθενται σε σωρεία κινδύνων, από τους οποίους προστατεύονται είτε μέσω της τραπεζικής εποπτείας είτε μέσω των συστημάτων εγγύησης καταθέσεων.

Σε περίπτωση που γίνει ξαφνικά μαζική απόσυρση καταθέσεων από μια υγιή τράπεζα και ακολουθήσει πανικός στο τραπεζικό σύστημα, το Σύστημα Εγγύησης Καταθέσεων έχει στόχο να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο εμφάνισης μιας συστημικής κρίσης.

Τον ρόλο του Συστήματος Εγγύησης Καταθέσεων θα μπορούσε να τον αναλάβει το κράτος, που θα κατέβαλλε σε όσους αποταμιευτές είχαν χάσει τις αποταμιεύσεις τους μια αποζημίωση ή ακόμα θα μπορούσε να φροντίσει να μεταφερθούν σε μια υγιή τράπεζα – μέσω της συχνής σήμερα συγχώνευσης τραπεζών – οι αποταμιεύσεις τους ή και βοηθώντας την πτωχευμένη τράπεζα παρέχοντάς της δημόσια κεφάλαια για να την καταστήσει ξανά ενεργή.

Βέβαια, η ύπαρξη ενός Συστήματος Εγγύησης Καταθέσεων, αφού στην ουσία πρόκειται για μια ασφάλεια των καταθετών, μπορεί να δημιουργήσει ηθικό κίνδυνο, καθώς σίγουρος ο πελάτης για την ασφάλεια των καταθέσεών του, θα φέρεται με αδιαφορία ως προς τη φερεγγυότητα του ιδρύματος που επιλέγει. Έτσι, οι πελάτες των τραπεζών, δεν θα ενδιαφέρονται για την καλή φήμη του ιδρύματος και τη φερεγγυότητά του, αλλά όντας

σίγουροι για την ασφάλεια των καταθέσεών τους, ακόμα και σε περίπτωση πτώχευσης του ιδρύματος, θα επιλέγουν ιδρύματα τέτοια που θα τους παρέχουν τα μεγαλύτερα επιτόκια, ακόμα κι αν είναι ήσσονος φήμης και φερεγγυότητας. Ωστόσο, κανένα Σύστημα Εγγύησης Καταθέσεων δε δίνει παντελή κάλυψη και αυτός είναι ένας από τους λόγους που τελικά οι καταθέτες υποχρεώνονται να αξιολογούν σωστά τις τράπεζες, με τις οποίες θέλουν να συνεργαστούν.

Όταν, λοιπόν, ένα πιστωτικό ίδρυμα κάνει παύση πληρωμών, βάσει νόμων και κανονιστικών διατάξεων θα γίνει η καταβολή της αποζημίωσης στους δικαιούχους καταθέτες. Ενεργοποιείται, λοιπόν, για παράδειγμα στην Ελλάδα, το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων, εφόσον διαπιστωθεί είτε με δικαστική απόφαση ή απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος, αδυναμία ενός πιστωτικού ιδρύματος να αποδώσει τις οφειλόμενες καταθέσεις στους δικαιούχους. Από αυτήν την αποζημίωση θα εξαιρεθούν συγκεκριμένες κατηγορίες καταθέσεων που αφορούν λογαριασμούς τραπεζών σε άλλες τράπεζες, λογαριασμούς κυβερνητικών αρχών καθώς και μετόχων και μελών της διοίκησης των πτωχευμένων τραπεζών, έως και συγγενείς δεύτερου βαθμού συγγένειας.

Όσον αφορά το ύψος της αποζημίωσης, συνήθως το μέγιστο ποσό ανέρχεται στα 100.000 ευρώ ανά καταθέτη, ανεξαρτήτως αριθμού λογαριασμών, νομίσματος ή χώρας λειτουργίας του υποκαταστήματος του πιστωτικού ιδρύματος, όπου τηρείται η κατάθεση (www.nbg.gr, 2013).

Ενώ, λοιπόν, η ύπαρξη ενός Συστήματος Εγγύησης Καταθέσεων είναι κάτι γνωστό, πολύς κόσμος σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση, εξαιτίας της χρηματοπιστωτικής κρίσης επέλεξε να αποσύρει τα χρήματά του από τις εμπορικές τράπεζες, φοβούμενος μήπως οι εξελίξεις και κάποια πιθανή κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος συμπαρασύρει και τις δικές του καταθέσεις (χωρίς ωστόσο να υπολογίσει ότι έτσι γίνεται και ο ίδιος υπεύθυνος της τραπεζικής κατάρρευσης, αφού η έλλειψη ρευστότητας οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια εκεί). Πρέπει, λοιπόν, να ενισχυθεί αυτή η εγγυητική κάλυψη μέσω της αύξησης του ελάχιστου επιπέδου εγγύησης και της δημιουργίας των βάσεων ενός κοινοτικού πλαισίου εγγύησης των καταθέσεων.

Για να διαχειριστεί αυτό το πρόβλημα της μαζικής απόσυρσης των καταθέσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε το 2010 σε μια πρόταση ώστε να επανεξεταστεί το θέμα του Συστήματος Εγγύησης Καταθέσεων. Οι αλλαγές που ζήτησε είχαν σχέση με την απλοποίηση των προστατευμένων καταθέσεων και τη γρηγορότερη αποπληρωμή τους. Αυτές οι τροποποιήσεις ακολουθούσαν νομοθετικές αλλαγές που η Κομισιόν είχε προτείνει ήδη από το

2008 και που τέθηκαν σε ισχύ το 2009. Σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν να ενισχύσει την πίστη των καταθετών στο τραπεζικό σύστημα, έτσι ώστε να μην αποσύρουν τις καταθέσεις τους και βέβαια να σταθεροποιήσουν όσο ήταν αυτό δυνατό την ταραγμένη ισορροπία που είχε το ίδιο το τραπεζικό σύστημα, ενδυναμώνοντάς το με νέες διατάξεις που θα έπρεπε να γίνουν αποδεκτές από όλα τα κράτη – μέλη. Το Συμβούλιο συμφώνησε τον Οκτώβριο του 2008 ότι η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στον χρηματοπιστωτικό τομέα και η σωστή του λειτουργία αποτελούν απόλυτη προτεραιότητα. “Το Συμβούλιο δεσμεύθηκε να λάβει όλα τα απαιτούμενα μέτρα για την προστασία των καταθέσεων των μεμονωμένων αποταμιευτών και εξέφρασε την ικανοποίησή του για την πρόθεση της Επιτροπής να φέρει επειγόντως προς συζήτηση μια κατάλληλη πρόταση για την προώθηση της σύγκλισης των συστημάτων εγγύησης των καταθέσεων”, όπως ακριβώς αναφέρεται στην ίδια την Οδηγία (<http://eur-lex.europa.eu>, 2013).

Ενώ λοιπόν, μέχρι το 2008 το ανώτατο ποσό αποζημίωσης των καταθετών των οποίων οι τράπεζες είχαν πτωχεύσει, ανερχόταν στις 20.000 Ευρώ, μετά τις τροποποιήσεις το ποσό ανέβηκε στα 100.000 Ευρώ. Ακόμα, η ευρωπαϊκή οδηγία τονίζει το θέμα της εναρμόνισης, η οποία πρέπει να διασφαλίζει, σε συντομότερο χρονικό διάστημα, πληρωμή σύμφωνα με την εγγύηση η οποία έχει υπολογιστεί βάσει ενός εναρμονισμένου ποσού. Τα συστήματα εγγύησης των καταθέσεων πρέπει να παρεμβαίνουν μόλις καθίστανται μη διαθέσιμες οι καταθέσεις. Έτσι, αρχικά, οι καταθέτες παίρναν την αποζημίωση στους περίπου τρεις μήνες, ενώ στη συνέχεια, το 2010, χρειαζόταν τέσσερις με έξι εβδομάδες. Μέχρι το τέλος του 2013 η αποπληρωμή των αποζημιώσεων έφτασε να γίνεται μέσα στο διάστημα μιας εβδομάδας. Επιπλέον, γίνονται αναφορές για ένα πανευρωπαϊκό σύστημα εγγύησης καταθέσεων. Με αυτό, θα μειώνονταν κατά πολύ τα κόστη και βέβαια πιο αποτελεσματικά θα αντιμετωπιζόνταν οι τραπεζικές αποτυχίες. Αυτό, ωστόσο, αργεί ακόμα να γίνει καθώς χρειάζονται να ελεγχθούν ολοκληρωτικά τα ήδη υπάρχοντα συστήματα και όποιες ασυμφωνίες βρεθούν να μπορέσουν να τις λύσουν.

Στις τράπεζες έχει γίνει γνωστό ότι λόγω της κρίσης πρέπει να δείξουν υπευθυνότητα και να πάρουν μέτρα που θα σταθεροποιήσουν το σύστημα των τραπεζών. Οι σωρευτικές επιπτώσεις που θα έχουν οι νέοι κανόνες στις τράπεζες είναι ορατοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για αυτό η κάθε πρόταση συνοδεύεται από μακρόχρονη περίοδο χάριτος. Για να φτάσουν λοιπόν το στόχο τους οι τράπεζες έχουν ακόμα δέκα χρόνια μπροστά τους, καθώς η προσαρμογή στα νέα μέτρα είναι απαραίτητη (http://ec.europa.eu/internal_market/bank/guarantee/index_en.htm, 2013).

Κεφάλαιο 6

Τράπεζες και κρίση

6.1 Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα για την καταπολέμηση της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας δεν προέκυψε σαν συνέπεια της οικονομικής κρίσης, καθώς προϋπήρχε του 2008. Ωστόσο, μέχρι το ξέσπασμα της ύφεσης η κατάσταση μπορούσε σε μεγάλο βαθμό να αντιμετωπιστεί, μολονότι δεν έλειπαν και κάποια σημαντικά λάθη της εσωτερικής οικονομικής πολιτικής, τα οποία και τελικά οδήγησαν στην κρίση και κατ' επέκταση στην επιδείνωση του ελληνικού χρέους. Αυτό προκύπτει από στοιχεία που παρουσιάζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με τα οποία το 2007 η Ελλάδα παρουσίαζε έλλειμμα της τάξης του 6,5% και το εξωτερικό χρέος της έφτανε το 107,4% του ΑΕΠ. Αντίθετα, το 2009, μετά την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα, το έλλειμμα αυξήθηκε στο 15,6% του ΑΕΠ και το χρέος στο 129,4% (European Commission, 2012a).

Τα αρνητικά στοιχεία δεν εμπόδισαν τη χώρα να συνεχίσει να δανείζεται με ευνοϊκούς όρους, κάτι που επιδείνωσε την κατάσταση. Έτσι, τον Οκτώβριο του 2009 όλα τα δεδομένα οδηγούσαν στο συμπέρασμα ότι η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να προχωρήσει στη λήψη άμεσων μέτρων για την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών. Ενέργειες της κυβέρνησης επέσυραν την αρνητική βαθμολογία τριών μεγάλων παγκόσμιων οργανισμών αξιολόγησης το 2009. Η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας δεν τύχαινε πλέον της διεθνούς εμπιστοσύνης και το επιτόκιο του ελληνικού δεκαετούς ομολόγου αυξανόταν διαρκώς. Αυτές οι εξελίξεις βέβαια καθιστούσαν σχεδόν αδύνατη τη χρηματοδότηση της Ελλάδας και η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να βρει τρόπο να κάνει τις αγορές να μεταβάλουν την αρνητική γνώμη τους. Ο τρόπος αυτός ήταν μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής, τα οποία πάρθηκαν τελικά το Φεβρουάριο του 2010, όμως και πάλι οι διεθνείς αγορές δεν πείστηκαν ότι η χρηματοδότηση της Ελλάδας δεν είναι ρίσκο. Για τον λόγο αυτό, τον Μάρτιο του 2010, η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα προχωρήσει σε αυστηρότερα μέτρα, τα οποία, όπως και τα προηγούμενα, επικεντρώθηκαν σε οριζόντιες περικοπές μισθών και επιδομάτων και σε αυξήσεις των έμμεσων φόρων. Όπως ήταν φυσικό, τα μέτρα αυτά προκάλεσαν μαζικές

απεργίες, αύξηση των τιμών και επιδείνωση της ύφεσης. Επιπλέον, οι οικονομικοί κύκλοι του εξωτερικού έκριναν ότι η ελληνική κυβέρνηση προσπαθούσε να επουλώσει τα συμπτώματα της κρίσης και όχι να εντοπίσει τις αιτίες της και να επιχειρήσει την εξάλειψή τους. Έτσι, οι διεθνείς οργανισμοί αξιολόγησης συνέχισαν να βαθμολογούν αρνητικά την Ελλάδα, ενώ στην ελληνική αγορά το περιθώριο των ομολόγων ξεπέρασε τις 1.000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010, εξέλιξη που κατέστησε τον δανεισμό από τις ξένες αγορές σχεδόν απαγορευτικό (Kotios et al., 2011).

Όλα έδειχναν, λοιπόν, ότι η χώρα οδηγείται σε αδιέξοδο και σαν μόνη λύση φαινόταν πια η ένταξη στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Πράγματι, στις 23 Απριλίου του 2010, η κυβέρνηση υπέβαλε αίτημα δημόσιας χρηματοδότησης προς το ΔΝΤ και προς το Συμβούλιο της ΟΝΕ. Σε απάντηση, στις 2 Μαΐου, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το ΔΝΤ αποφάσισαν να χορηγήσουν στην Ελλάδα δάνεια ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ (80 δις θα προέρχονταν από τις 15 χώρες – μέλη της ΟΝΕ και 30 δις από το ΔΝΤ). Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί οδηγήθηκαν σε αυτήν την απόφαση από το φόβο μήπως η κρίση μεταδοθεί από την Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες του Νότου. Το δάνειο αυτό εκχωρήθηκε μετά την υπογραφή από την ελληνική κυβέρνηση του πρώτου μνημονίου, όπως ονομάστηκε το σύνολο των μέτρων προσαρμογής που θα λαμβάνονταν. (European Commission, 2010). Προκειμένου η διεθνής κοινότητα να παρακολουθεί την εφαρμογή των μέτρων που λάμβανε η Ελλάδα, προχώρησε στη σύσταση μια τριμερούς επιτροπής (τρόικα), την οποία αποτελούσαν ένας εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ένας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και ένας του ΔΝΤ.

Με τη χορήγηση του δανείου αυτού στην Ελλάδα, η Ευρωζώνη για πρώτη φορά κλήθηκε να βοηθήσει οικονομικά μια χώρα που είχε περιέλθει σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, εγχείρημα που φυσικά δεν ήταν καθόλου εύκολο, εξαιτίας της έλλειψης θεσμοθετημένων μηχανισμών για τη διαχείριση κρίσεων και εκτός από αυτό υπήρχε η ρήτρα «χωρίς οικονομική στήριξη». Γι' αυτό το λόγο οι κυβερνήσεις των κρατών – μελών αρχικά αντιμετώπισαν με καχυποψία να επιβαρυνθούν οικονομικά οι χώρες τους για την αντιμετώπιση του ελληνικού ζητήματος. Στη συνέχεια όμως, το ενδεχόμενο η επικείμενη κατάρρευση της Ελλάδας να μεταδώσει την κρίση και σε άλλες υπερχρεωμένες χώρες (φαινόμενο ντόμινο), να πτωχεύσει το τραπεζικό σύστημα και η ζώνη του ευρώ να δημιουργήσει άσχημη εικόνα στην προσδοκία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, οι χώρες της ΟΝΕ απρόθυμα συναίνεσαν στο καθεστώς χρηματοδότησης για την Ελλάδα. Πράγματι, η ΟΝΕ προώθησε τη χρηματοδοτική στήριξη χωρίς την ανάγκη για θεσμική αλλαγή αρχικά.

Στη συνέχεια όμως, για μην έχουν και άλλες χώρες την τύχη της Ελλάδας, συστάθηκαν και άλλοι θεσμοί για την αντιμετώπιση των κρίσεων, όπως ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM) και η Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF). Λίγο αργότερο δημιουργήθηκε και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (EMΣ), και ενεργοποιήθηκε στα μέσα του 2012 (Kotios et.al, 2012).

Το ΔΝΤ, παράλληλα με την παροχή του δανείου στην Ελλάδα, δεσμεύτηκε για την εφαρμογή ενός προγράμματος δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής, το οποίο πήρε τη μορφή του μνημονίου και σε τακτά διαστήματα θα περνούσε από αξιολόγηση. Περιλάμβανε ακόμη με σαφή τρόπο και τις υποχρεώσεις της Ελλάδας. Η τήρηση του προγράμματος ωστόσο παρουσίασε αποκλίσεις στους στόχους του και για αυτό η Ελλάδα εξέδωσε τον Ιούνιο του 2011 ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα σταθεροποίησης (2012 - 2015), για να επιταχύνει την εφαρμογή φορολογικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και ιδιωτικοποιήσεων (Υπουργείο Οικονομικών). Αυτά τα νέα μέτρα προκάλεσαν πρωτοφανείς κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις.

Οι αποκλίσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, καθώς και η σταδιακή συνειδητοποίηση ότι δεν επρόκειτο απλά για κρίση χρέους της χώρας, αλλά για συστημική κρίση που αφορούσε συνολικά την ευρωζώνη, οδήγησαν στις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 21ης Ιουλίου 2011. (consilium, 2013). Οι αποφάσεις αυτές περιλάμβαναν τη χορήγηση νέων δημόσιων δανείων προς την Ελλάδα, κοπή του ιδιωτικού χρέους, αγορά των ομολόγων, αύξηση της διάρκειας του χρέους από 15 χρόνια σε 30 και ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας μέσω ενός προγράμματος τύπου σχεδίου Μάρσαλ. Ωστόσο ούτε αυτές οι αποφάσεις δεν έφεραν κάποιο αποτέλεσμα για τον λόγο ότι δεν είχε οριστεί ένα αυστηρό χρονοδιάγραμμα για την εφαρμογή του προγράμματος αυτού. Για τον λόγο αυτό, η κυβέρνηση εξαναγκάστηκε να λάβει για άλλη μια φορά πρόσθετα μέτρα τον Οκτώβριο του 2011. Στο μεταξύ απέτυχε η εφαρμογή των αποφάσεων της Συνόδου Κορυφής του Ιουλίου και επίσης παρουσιάστηκαν προβλήματα ρευστότητας και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η αβεβαιότητα για το οικονομικό μέλλον των χωρών – μελών της Ένωσης (Kotios et.al, 2012). Έτσι, συγκλήθηκε νέα σύνοδος κορυφής για την καθιέρωση ενός οριστικού σχεδίου για την αντιμετώπιση της κρίσης. Η σύνοδος αποφάσισε τελικά τα εξής (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011β): α) χορήγηση νέου δανείου προς την Ελλάδα ύψους € 130 δισεκατομμυρίων, β) «εθελοντικό» κούρεμα του ιδιωτικού χρέους κατά 50%, γ) αύξηση του κεφαλαίου των ελληνικών τραπεζών από το κράτος μέσω των κεφαλαίων του EFSF και δ) την υπογραφή

νέου μνημονίου. Αυτό το νέο μνημόνιο υπεγράφη τον Μάρτιο του 2012. (European Commission, 2012b).

Με τα μέτρα που εφάρμοσε η ελληνική κυβέρνηση στο εσωτερικό της χώρας, όσο και με τις προσπάθειες που κατέβαλε σε διεθνές επίπεδο για να καταφέρει τους ευρωπαϊκούς θεσμούς να ενδιαφερθούν για το ελληνικό πρόβλημα, η χώρα όχι μόνο απέτυχε να ανακάμψει, αλλά αντίθετα βρέθηκε στο μέσο μιας οικονομικής κρίσης που ολοένα επιδειωνόταν προκαλώντας πολλές ανησυχίες για το μέλλον. Μέχρι σήμερα τα οικονομικά προβλήματα όχι μόνο δεν έχουν αμβλυνθεί, αλλά επανέρχεται συχνά το ενδεχόμενο της ελληνικής μερικής ή ολικής χρεωκοπίας.

6.2 Οι επιπτώσεις της Χρηματοπιστωτικής Κρίσης στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα

Η Ελλάδα ήταν μια από τις χώρες, στις οποίες η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε κρίση χρέους. Κι ενώ η παγκόσμια οικονομία έδειξε τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης στις αρχές του 2010, η ελληνική αγορά συνεχίζει να πλήττεται από αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αύξηση των επιτοκίων δανεισμού και πτώση της οικονομικής δραστηριότητας, εξελίξεις που οδήγησαν το ελληνικό κράτος να προσφύγει στο μηχανισμό στήριξης που συγκροτείται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Βέβαια, στη δεκαετία του 2000 υπήρχαν ενδείξεις που φανέρωναν πού θα κατέληγε η ελληνική οικονομία, καθώς είχαμε μια επιδείνωση της δημοσιονομικής προοπτικής της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 δημιούργησαν ελλείμματα και η κυβέρνηση δεν κατάφερε να ασκήσει δημοσιονομική πειθαρχία ή να εφαρμόσουν τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα της δημόσιας διοίκησης, και αλλού. Παρά το γεγονός ότι από το 2000 έως 2007 η Ελλάδα βίωνε αξιοζήλευτα οικονομικά οφέλη με το μέσο όρο του πραγματικού ΑΕΠ να αυξάνεται σε 4,27%, αυτό εξαρτιόταν πάντα από την ικανότητά της να κάνει μια τέτοια αύξηση να αντεπεξέρχεται στις συνθήκες του δανεισμού της. Όμως από το 2002 έως το 2007 η Ελλάδα παραβίασε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης προϋπολογισμού της ΕΕ που όριζε το έλλειμμα να μην υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ με ελλείμματα κατά μέσο όρο 5,4% του ΑΕΠ της. Με εθνικό

νόμισμα το Ευρώ, η Ελλάδα δεν μπορεί πλέον να προβεί σε υποτίμηση, προκειμένου να χρηματοδοτήσει το χρέος της (Carol Yen – Yun Lin et.al., 2013).

Φυσικά όλη αυτή η δυσμενής κατάσταση που δημιουργήθηκε δε θα μπορούσε, παρά να επηρεάσει και τις ελληνικές τράπεζες. Οι τράπεζες βρίσκονται πλέον αντιμέτωπες με σημαντικές προκλήσεις, όπως η περαιτέρω μείωση των ρυθμών ανάπτυξης, το ενδεχόμενο αύξησης των δανείων σε καθυστέρηση και δυσκολίες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Η πρόσβαση στη ρευστότητα της αγοράς περιορίστηκε, ενώ συγχρόνως οι υποχρεώσεις των τραπεζικών ιδρυμάτων τους ασκούσαν επιπλέον πίεση. Για να αντιμετωπιστούν επιτυχώς οι παραπάνω προκλήσεις, είναι απαραίτητη η συνεργασία διεθνών οργανισμών, εθνικών κυβερνήσεων και διοικήσεων των κεντρικών τραπεζών. Βέβαια, οι ελληνικές τράπεζες στα πρώτα στάδια της κρίσης έδειχναν ανεπηρέαστες από τη νέα κατάσταση στον χώρο της οικονομίας, λόγω της μικρής έκθεσής τους σε τοξικά προϊόντα, αλλά και της μικρής τους μόχλευσης. Παρόλα αυτά, τελικά βρέθηκαν κι αυτές μπλεγμένες στα γρανάζια της οικονομικής κρίσης και απειλήθηκε ακόμη και η επιβίωσή τους μετά από μια πενταετία (2002 – 2007), κατά την οποία είχαν παρουσιάσει ραγδαία ανάπτυξη, τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο με την εξάπλωσή τους κυρίως στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, όσο και σε προϊόντικό επίπεδο με την είσοδό τους σε νέες αγορές χρηματοοικονομικών προϊόντων (Μιχαλόπουλος, 2011).

Με σχετική καθυστέρηση όλες οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες εξέτασαν τη δυνατότητα πραγματοποίησης επενδύσεων σε νέες αγορές και νέα προϊόντα στην αγορά της Αμερικής, μετά από προτάσεις διεθνών οίκων. Σκοπός της πρωτοβουλίας αυτής ήταν η προσέλκυση πιστοποιημένων επενδυτών. Η καθυστέρηση που προαναφέρθηκε οφειλόταν στο ότι οι ελληνικές τράπεζες αρχικά δίσταζαν να δραστηριοποιηθούν ως ξένοι εκδότες σε πιο αυστηρές, ελεγχόμενες και ακριβές αγορές δανεισμού εκτός Ευρώπης. Ο δισταγμός τους όμως αυτός παραμερίστηκε, όταν οι ευρωπαϊκές αγορές εμφάνισαν σημάδια κορεσμού, οριοθετώντας τη δυνατότητα απορρόφησης ελληνικών κρατικών και τραπεζικών ομολόγων και διευρύνοντας τα πιστωτικά περιθώριά τους το 2007 (Μιχαλόπουλος, 2011). Ωστόσο οι προσδοκίες των τραπεζών δε δικαιώθηκαν, αφού το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου παρουσιάστηκαν προβλήματα στην αγορά των στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ στις κεφαλαιαγορές, καθώς οι επενδυτές δεν εμπιστεύονταν πια τις ξένες αγορές και έδειχναν πρόθυμοι να αναλάβουν πιστωτικό κίνδυνο μόνο εντός των συνόρων της χώρας τους. Έτσι, στις αρχές του 2008 οι ελληνικές τράπεζες προσπάθησαν να επιστρέψουν στις παραδοσιακές αρχές χρηματοδότησης, κάτι τέτοιο όμως ήταν δύσκολο, αφού η εμπιστοσύνη μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων είχε πέσει αρκετά λόγω της αβεβαιότητας για την ευρωστία τους. Η

διατραπεζική αγορά λειτουργούσε υποτυπωδώς με αποτέλεσμα οι μόνες διαθέσιμες βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης να είναι ο δανεισμός τίτλων γερσ και τα εμπορικά γραμμάτια. Από την άλλη οι μακροπρόθεσμες ιδιωτικές τοποθετήσεις δεν μπορούσαν επίσης να αναπληρώσουν το χρηματοδοτικό κενό, με αποτέλεσμα οι τράπεζες να στρέφονται σε εκδόσεις χρέους με τη μορφή δανείων. Επιλέχθηκε αυτός ο τύπος δανείων, γιατί οι επενδυτές τα κατέτασσαν στην κατηγορία «δάνεια και απαιτήσεις», και έτσι απέφευγαν την αποτίμησή τους σε μια εποχή με αυξημένη μεταβλητότητα τιμών στα χρεόγραφα.

Η τύχη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, αφού αυτό χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλό κόστος χρηματοδότησης και εγγενή αδυναμία απομόγχευσης, κάνει τη διεθνή κοινότητα να ανησυχεί. Αυτό το δεδομένο, σε συνδυασμό με την αρνητική βαθμολογία από τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης, κάνει τους επενδυτές να αποεπενδύουν. Οι ελληνικές τράπεζες πλέον αδυνατούν να ενεργήσουν αυτόνομα και οδηγούνται σε πλήρη εξάρτηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για το σύνολο της χρηματοδότησης προβάλλοντας τις εγγυήσεις του Ελληνικού Δημοσίου, προς τις οποίες διάκειται ευνοϊκά η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Στοιχεία του ενεργητικού ρευστοποιούνται μόνο σε χαρτοφυλάκια δανείων με μεγάλη διαφοροποίηση και εφόσον δεν έχουν σχέση με την Ελλάδα. Ωστόσο όμως, αυτά καταλαμβάνουν μικρό μερίδιο στον ισολογισμό των ελληνικών τραπεζών. Οι τράπεζες αντιμετωπίζουν πλέον το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας ή της αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους της χώρας, με αποτέλεσμα την οριστική φυγή των καταθέσεων προς το εξωτερικό και την κάμψη των καταθέσεων στις θυγατρικές τράπεζες των ελληνικών ομίλων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (Μιχαλόπουλος, 2011).

Τώρα πια, η πορεία των ελληνικών τραπεζών είναι συνυφασμένη με την εξέλιξη των οικονομικών και των δημοσιονομικών θεμάτων που ταλανίζουν την Ελλάδα. Η μόνη διέξοδος που έχουν πια οι ελληνικές τράπεζες είναι να στραφούν στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, που επιβαρύνεται όλο και περισσότερο με τη χρηματοδότηση τραπεζών που προέρχονται από χώρες με αδύνατη οικονομία. Στα μέσα του 2010 πάρθηκε μια σειρά από μέτρα για τη σωτηρία των οικονομιών της Ευρώπης, τα οποία πράγματι επιβράδυναν το κύμα φυγής κεφαλαίων. Όσον αφορά την Ελλάδα, τα μέτρα αυτά έθεσαν μεν τη χώρα σε έμμεση προστασία από τους πιστωτές, αλλά παράλληλα προξένησαν και αμφιβολίες για το αν η περίοδος χάριτος και τα δημοσιονομικά μέτρα μπορούν να βοηθήσουν την ελληνική οικονομία και να την επαναφέρουν στις αγορές. (Μιχαλόπουλος, 2011).

Ένα από τα μέτρα αυτά ήταν το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων. Τα ομόλογα των τραπεζών κουρεύτηκαν στο 50% της ονομαστικής τους αξίας και προβλεπόταν ακόμα από

την διαδικασία PSI (Private Sector Involvement) η αντικατάσταση των παλιών ομολόγων με νέα ομόλογα με μεγαλύτερη διάρκεια και τη μισή ονομαστική αξία. Αυτό έγινε για να μην ενεργοποιηθούν τα ‘‘ασφάλιστρα’’ CDS (Credit default swap) που είχαν εκδώσει άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες. Όσοι είχαν αγοράσει CDS για να ασφαλίσουν τον κίνδυνο χρεοκοπίας της Ελλάδας είχαν κάθε λόγο να συντηρούν το σενάριο της χρεοκοπίας για να ανεβαίνει η τιμή των CDS που κατείχαν και έτσι να τα πουλήσουν με κέρδος.

Το κούρεμα των ομολόγων έφερε τις ελληνικές τράπεζες σε δεινή κατάσταση. Η καθαρή τους θέση μειώθηκε αρκετά και αποτέλεσμα αυτού ήταν να οδηγηθούν σε ανακεφαλαιοποιήσεις, ώστε να πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτει το Σύμφωνο της Βασιλείας για να θεωρούνται βιώσιμες σαν χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αυτές οι ανακεφαλαιοποιήσεις αυξήσανε επιπλέον το δημόσιο χρέος.

Άλλο ένα απότοκο της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ήταν οι εξαγορές και οι συγχωνεύσεις τραπεζικών ιδρυμάτων από άλλες τράπεζες, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πια τέσσερις μεγάλοι τραπεζικοί όμιλοι και ελάχιστες μικρότερες άλλες τράπεζες. Με αυτό τον τρόπο θα ισχυροποιούσαν τη θέση τους στην ελληνική αγορά και θα ήταν ευκολότερη η πρόσβασή τους στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου.

Δεν πρέπει εδώ να αγνοηθεί το πλέον πρόσφατο γεγονός της προσφυγής τριών από τις τέσσερις μεγάλες ελληνικές τράπεζες στον τελευταίο μηχανισμό παροχής ρευστότητας ELA (Emergency Liquidity Assistance). Από τη μια κατάφεραν να αποκτήσουν τη ρευστότητα που είχαν άμεση ανάγκη, από την άλλη όμως ο δανεισμός χρήματος έγινε με πολύ επαχθείς όρους, καθώς το επιτόκιο δανεισμού από τον ELA φτάνει στο 1,55%, τη στιγμή που το κόστος δανεισμού από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα βρίσκεται στο 0,05% (Ζαβερδίνος, 2015).

6.3 Η περίπτωση της Ιρλανδίας και λοιπών χωρών της Νότιας Ευρώπης

Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί μια συνοπτική παρουσίαση των γεγονότων της περιόδου της κρίσης σε χώρες του νότου, όπως η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Κύπρος, αλλά και η Ιρλανδία. Μια τέτοια παρουσίαση είναι πολύ σημαντική, καθώς οι χώρες αυτές επλήγησαν αρκετά από την πρόσφατη κρίση.

Ιταλία

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 η Ιταλία απολάμβανε ισχυρή ανάπτυξη και οικονομικά θεωρούνταν πολύ δυνατή στην Ευρωζώνη. Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 βυθίστηκε σε μεγάλη οικονομική ύφεση. Το 2005 παρουσίασε τις χειρότερες οικονομικές στατιστικές όλων των χωρών της ζώνης του ευρώ: μηδενική αύξηση του ΑΕΠ και εκτίναξη του ελλείμματος στο 4,1% του ΑΕΠ. Επιπλέον, η Ιταλία είχε μια αναλογία χρέους πάνω από 100% του ΑΕΠ της από το 1991. (Knight, 2011). Οι μισθοί τα προηγούμενα χρόνια είχαν αυξηθεί πολύ γρήγορα και καμία άλλη χώρα στην Ευρωζώνη δεν έχαιρε τόσο υψηλού μισθολογίου.

Έτσι η Ιταλία άρχισε να δανείζεται και αυτή, ωστόσο η οικονομική πολιτική που ακολούθησε ήταν πολύ πιο συνετή από αυτήν της Ελλάδας, γιατί η ιταλική κυβέρνηση ξόδεψε για παροχή δημόσιων υπηρεσιών και για παροχή προς τον λαό της λιγότερα από όσα κέρδιζε από τη φοροσυλλογή (Knight, 2011). Ο μόνος λόγος που η Ιταλία συνέχισε να δανείζεται ήταν η ικανοποίηση των κύριων πληρωμών και των πληρωμών τόκων επί των υφιστάμενων χρεών της. Ο Knight, (2011), υποστηρίζει ότι η παραγωγή της χώρας είχε περιοριστεί εξαιτίας της γήρανσης του πληθυσμού και των αδύναμων επενδύσεων. Αυξήθηκε λοιπόν το δημόσιο χρέος και σε συνδυασμό με τα διαρθρωτικά εμπόδια στην ανάπτυξη οδήγησαν την Ιταλία στον πλήρη έλεγχο των κεφαλαιαγορών. (Yen – Yun Li et.al, 2013).

Όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση το φθινόπωρο του 2008, η ιταλική κυβέρνηση τη διαχειρίστηκε συνετά. Διέθεσε το πρώτο πακέτο τόνωσης σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και σε μέτρα αρωγής σε επιχειρήσεις. Αυτές οι χρηματοδοτήσεις έγιναν εξ ολοκλήρου από αύξηση των εσόδων και περικοπές των δαπανών. Ένα δεύτερο πακέτο βοήθειας διατέθηκε κυρίως σε φορολογικές ελαφρύνσεις. (Dilje 2008). Όμως, σε γενικές γραμμές, το 2009 χαρακτηρίστηκε από μείωση του ΑΕΠ κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες και από άλλες εκτεταμένες αρνητικές οικονομικές επιδόσεις. (Knight, 2011).

Η οικονομική ύφεση επηρέασε το ιταλικό σύστημα παραγωγής στο σύνολό του. Σε γενικές γραμμές στην Ιταλία η προ κρίσης στασιμότητα και η μετά την κρίση ευπάθεια προέκυψαν από το αναποτελεσματικό κράτος της γραφειοκρατίας, τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς, τη βαριά φορολογία και τις υψηλές δημόσιες δαπάνες που αντιπροσωπεύουν περίπου το μισό του εθνικού ΑΕΠ. Η ανεργία το Μάιο του 2012 έπληξε τη χώρα. Όπως στην Ισπανία, το επίπεδο της παραγωγικότητας της χώρας ήταν χαμηλό, και όπως στην Ελλάδα, προέκυψε πρόβλημα στη συλλογή φόρων και η χώρα υπέφερε από τεράστιο χρέος.

Οι πολιτικές λιτότητας που ακολούθησε η χώρα, με τη μείωση των δημόσιων δαπανών, δεν βοήθησαν ουσιαστικά στο να μειωθεί το χρέος. Επιπλέον, ο δείκτης των μακροπρόθεσμα ανέργων τετραπλασιάστηκε από το 2008 έως το 2014. Αυτός ο δείκτης δείχνει μια πραγματική εικόνα της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα. Τα επισφαλή τραπεζικά δάνεια έχουν φθάσει πάνω από το 10% του ΑΕΠ της χώρας. Τέλος, ενώ στο πρώτο τρίμηνο του 2014 η ύφεση είχε αρχίσει να βελτιώνεται, ακόμα και ελάχιστα, αυτό άλλαξε πολύ γρήγορα και η συνέχεια έδειξε ότι ο δείκτης ανάπτυξης έπεσε ξανά αφήνοντας τη χώρα σε δυσμενή θέση (Βιλιάρδος, 2015).

Πορτογαλία

Η οικονομία της Πορτογαλίας από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (το 1986) και μετά παρουσίασε αύξηση, κατά τα έτη όμως 2001 – 2008 μειώθηκε σημαντικά. Την περίοδο εκείνη προέκυψαν ελλείμματα. Έτσι, η χώρα δεν ήταν καλά προετοιμασμένη για την οικονομική κρίση του 2008 και προχώρησε στην άμεση λήψη μέτρων. Αρχικά, ο οικονομικός τομέας παρέμεινε ασφαλής. Το 2008, η πορτογαλική οικονομική ανάπτυξη παρέμεινε θετική κατά 0,3%. Ωστόσο σιγά σιγά το δημόσιο χρέος, το υψηλό επίπεδο ανεργίας, οι υψηλές δημόσιες δαπάνες και η χαμηλή παραγωγικότητα άρχισαν να κάμπτουν τη χώρα. Το ΑΕΠ της Πορτογαλίας συρρικνώθηκε, λόγω της συρρίκνωσης της εγχώριας ζήτησης. Η ανεργία αυξήθηκε στο 9,47% το 2009 και το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε από 2,8% του ΑΕΠ το 2008 σε 9,4% το 2009. (Euro Challenge 2012).

Η πορτογαλική απάντηση στην κρίση τέθηκε σε εφαρμογή το Δεκέμβριο του 2008 και ήταν μια στρατηγική που περιλάμβανε ένα ενισχυμένο σύνολο μέτρων που επικεντρωνόταν στην ενίσχυση των δημοσίων επενδύσεων, στον εκσυγχρονισμό των σχολείων, στην άμεση ενίσχυση της οικονομίας μέσω δημοσιονομικών μέτρων, κίνητρα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τις εξαγωγές, καθώς και υποστήριξη για την απασχόληση. (Nelson et al. 2011).

Τον Ιανουάριο του 2009 το πορτογαλικό κοινοβούλιο ενέκρινε ένα νέο σύστημα δημοσιονομικών κινήτρων, το οποίο επικεντρώθηκε κυρίως στην έρευνα και ανάπτυξη.

Δυστυχώς όμως τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης δεν απέδωσαν και πολύ, αφού το Δεκέμβριο του 2009, ο διεθνής οίκος πιστοληπτικής αξιολόγησης Standard and Poor's μείωσε την μακροπρόθεσμη πιστοληπτική αξιολόγηση της Πορτογαλίας σε "αρνητική" από "σταθερή", εκφράζοντας ανησυχίες για τις διαρθρωτικές αδυναμίες της χώρας όσον αφορά την οικονομία της και τη μείωση της ανταγωνιστικότητας. (First Post 2011). Τα στοιχεία

έδειχναν ότι η Πορτογαλία δεν θα καταφέρει να αντεπεξέλθει στις αγορές χρέους. Σε γενικές γραμμές, η εξάρτηση της χώρας από το ξένο χρέος γινόταν πιο ευαίσθητη στην οικονομική κρίση. Το 2012 ακολουθούν παραιτήσεις κυβερνήσεων και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας κάνει την εμφάνισή του μετά από συμφωνία με την Τρόικα.

Η αδυναμία της Πορτογαλίας να προσφύγει στις αγορές για επιπλέον δανεισμό την αναγκάζει να ζητήσει από τα κρατικά συνταξιοδοτικά ταμεία να επενδύσουν τα αποθεματικά του Ισολογισμού τους σε ομόλογα του δημοσίου. Το 2014 το δημόσιο χρέος σχεδόν διπλασιάστηκε ως ποσοστό επί του ΑΕΠ σε σχέση με το 2008. Παρά την πολιτική λιτότητας που επιβλήθηκε στη χώρα το δημόσιο χρέος ολοένα και αυξανόταν, όπως και τα ελλείμματα.

Ισπανία

Η μικτή καπιταλιστική οικονομία της Ισπανίας, ενώ ήταν η 13η μεγαλύτερη στον κόσμο, άρχισε καθοδική πορεία στα τέλη του 2007 και εισήλθε σε ύφεση κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2008 (CIA 2012). Η Ισπανία ήταν μια από τις χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Κατά το τρίτο τρίμηνο του 2008 στην Ισπανία, το εθνικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε και τον Φεβρουάριο του 2009 επιβεβαιώθηκε ότι η Ισπανία επίσημα εισήλθε σε ύφεση. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat στο διάστημα Ιούνιος 2007 - Ιούνιος 2008 η Ισπανία ήταν η Ευρωπαϊκή χώρα με τη μεγαλύτερη βουτιά στις τιμές των κατασκευών. Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης, στην Ισπανία πραγματοποιήθηκε κατάρρευση της στεγαστικής αγοράς της, η οποία προκάλεσε υψηλότερες κυβερνητικές δαπάνες και αύξηση του δημοσίου χρέους. Ένας άλλος βασικός παράγοντας που περιέπλεξε την κατάσταση ήταν ότι περίπου το ήμισυ του ισπανικού τραπεζικού κόσμου και των τραπεζικών δανείων ήταν ανεξέλεγκτα. (Harrington 2011). Ο Hugh (2010), υποστηρίζει ότι το βασικότερο πρόβλημα της Ισπανίας δεν είναι δημοσιονομικό, αλλά μια ταχεία κλιμάκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος στο πλαίσιο ενός υπερχρεωμένου ιδιωτικού τομέα. Εκτινάχτηκε στα ύψη η ανεργία και ενώ η Ισπανία ήταν κράτος πρόνοιας και έδινε γενναιόδωρα επιδόματα ανεργίας σταμάτησαν όλα αυτά.

Στα τέλη του 2008, η ισπανική κυβέρνηση ανακοίνωσε ένα πακέτο κινήτρων αξίας που διανεμήθηκαν απευθείας στις τοπικές αρχές για τα δημόσια έργα, με στόχο να δημιουργηθούν 200.000 θέσεις εργασίας (Stratfor 2009). Επίσης, η κυβέρνηση, για να σώσει τη βιομηχανία, έδωσε επιδοτήσεις προς τους νέους αγοραστές αυτοκινήτων, προκειμένου να υποστηριχτούν οι πωλήσεις των αυτοκινήτων. Με την αύξηση του χρέους της Ισπανίας ήταν πλέον δύσκολο να προσελκύσει η χώρα πρόθυμους επενδυτές και έτσι η οικονομία της Ισπανίας υποχωρούσε

περαιτέρω. (Harrington 2011). Το 2012 ένας στους τέσσερις Ισπανούς μένει χωρίς δουλειά και παρά τις προσπάθειες η οικονομία πέφτει σε ύφεση. Εξαγγέλλονται μέτρα λιτότητας από την κυβέρνηση και νέοι φόροι. Τέσσερις τράπεζες χάνουν βαθμούς στον οίκο αξιολόγησης Standard and Poor's και εν τέλει η Bankia κρατικοποιείται.

Από το 2013 και μετά δημιουργήθηκαν οργανώσεις και κοινωνικά κινήματα με σκοπό το λογιστικό έλεγχο του χρέους, κάτι που θα οδηγούσε στην άσκηση διώξεων για τους υπεύθυνους για την οικονομική κρίση. Πίστεψαν ότι έπρεπε να γίνει μια σοβαρή θεώρηση για την κατάργηση του χρέους, το οποίο θεωρήθηκε υπεύθυνο για την δυσλειτουργία της ισπανικής οικονομίας. Οι πολιτικές λιτότητας έπρεπε να σταματήσουν, καθώς αυτές ήταν που έφεραν και την Ελλάδα σε ακόμα δυσχερέστερη κατάσταση, κατάσταση στην οποία δεν επιθυμούσε να περιέλθει ο ισπανικός λαός. Την ίδια περίοδο, υπήρξε έντονη κατάκριση της πρότασης της Τράπεζας της Ισπανίας για μείωση του κατώτατου μισθού. Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών αποκατέστησε την ισορροπία στον χρηματοοικονομικό τομέα και βοήθησε ώστε να βγει η χώρα από την ύφεση, και ακόμα και αν το 2014 η οικονομία της Ισπανίας είχε πολύ ελαφριά ανάπτυξη, η χώρα μαστιζόταν ακόμα από την ανεργία.

Ιρλανδία

Η κρίση στην Ιρλανδία ήταν το απότοκο της φούσκας των ακινήτων. Η αφετηρία λοιπόν για την ιρλανδική κρίση ήταν διαφορετική από την ελληνική. Για να διασωθούν οι τράπεζες και να σταθεροποιηθεί το τραπεζικό σύστημα, η κυβέρνηση προέβη σε διόγκωση του δημοσιονομικού τους ελλείμματος, ενώ στην περίπτωση της Ελλάδας υπήρξε ένας δημοσιονομικός εκτροχιασμός που τελικά κατέστρεψε τόσο τις τράπεζες όσο και την κοινωνία. Βέβαια, και στην Ιρλανδία υπογράφηκε μνημόνιο το οποίο ακολουθήθηκε πιστά και με τις διαρθρωτικές αλλαγές που έγιναν, όπως και με πλήρη αναδιάρθρωση του τραπεζικού της τομέα, κατάφερε η χώρα να βγει από την κρίση και από το μνημόνιο (www.enet.gr, 2013).

Η Ιρλανδία εντάχθηκε σε πρόγραμμα σταθερότητας το Νοέμβριο του 2010, λίγους μήνες μετά την αντίστοιχη ένταξη της Ελλάδας τον Μάιο του ίδιου χρόνου. Υψηλά ελλείμματα για τις δύο χώρες, και μεγάλος ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Όταν, ωστόσο, άρχισε να φθίνει η εμπιστοσύνη των πελατών στον τραπεζικό κλάδο, η ελληνική κυβέρνηση αύξησε το όριο της εγγύησης των καταθέσεων για να μην υπάρξει "τραπεζικός πανικός" και κατέστη εγγυητής των τραπεζών για να μπορούν να πετυχαίνουν επιτόκια ίσα με αυτά του

ελληνικού κράτους στην διατραπεζική αγορά. Από την άλλη μεριά, η Ιρλανδία δεν δανείστηκε ποτέ μέχρι την κρίση, και έτσι είχε το περιθώριο να δράσει χωρίς το χρέος της να πάρει μεγάλες διαστάσεις, όπως έγινε στην Ελλάδα. Τα ελλείμματα της Ιρλανδίας εμφανίστηκαν προσφάτως, με σκοπό να διασωθούν οι τράπεζές τους, ενώ η Ελλάδα ήταν ανέκαθεν χρεωμένη με μεγάλα ποσά, που αυξήθηκαν ακόμα περισσότερο κατά την κρίση. Και για αυτό το λόγο η έξοδος της Ιρλανδίας από την κρίση και το μνημόνιο ήταν σαφώς ευκολότερη από ότι συνέβη με την περίπτωση της Ελλάδας.

Κύπρος

Άλλη μια περίπτωση που αξίζει να συζητηθεί είναι αυτή της Κύπρου. Η κυπριακή οικονομία είχε υψηλή ανάπτυξη, χαμηλό πληθωρισμό και ανεργία και δημοσιονομικό πλεόνασμα, μέχρι και το 2009. Είχε, λοιπόν, όλα τα εχέγγυα για να μην κλυδωνιστεί από την οικονομική κρίση. Ωστόσο, η αρνητική ανάπτυξη που ξεκίνησε το 2009 επηρέασε αρνητικά την Κύπρο. Οι αρνητικές αξιολογήσεις από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, οδήγησαν το καλοκαίρι του 2011 στον αποκλεισμό της χώρας από τις διεθνείς αγορές, με απώτερο αποτέλεσμα την αδυναμία αναχρηματοδότησης του δημοσίου της χρέους. Συγχρόνως, το δημοσιονομικό πλεόνασμα έδωσε τη θέση του σε ένα καλπάζον έλλειμμα και η ανεργία αυξήθηκε αρκετά. Το καλοκαίρι του επόμενου χρόνου, έγινε αίτηση για ένταξη του νησιού στον ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας. Από τότε, διασπάστηκαν οι τράπεζες σε good και bad τμήματα, άλλες συγχωνεύτηκαν, ενώ έγινε και ανακεφαλαιοποίηση. Το Μάρτιο του 2013 έγινε κούρεμα των καταθέσεων στις κυπριακές τράπεζες, οι οποίες κουρεύτηκαν εν μια νυκτί κατά 40%. (el.wikipedia.org, 2015). Το μνημόνιο που υπογράφηκε είχε επιπτώσεις στην οικονομία, όπως η μεγάλη ύφεση τα έτη 2013 και 2014, η αύξηση της ανεργίας, το σοβαρό πλήγμα που δέχθηκε ο τραπεζικός τομέας. Ο απώτερος στόχος ήταν η ανάκτηση της εμπιστοσύνης στην οικονομία της Κύπρου και η επιστροφή στον δανεισμό μέσω των αγορών μέχρι το 2016. Με το μνημόνιο πάρθηκαν διαρθρωτικά μέτρα. Τέτοια ήταν οι αποκρατικοποιήσεις, η μεταρρύθμιση των δημοσίων υπηρεσιών και του συστήματος κοινωνικών παροχών, η αναδιάρθρωση των τραπεζών.

Κεφάλαιο 7

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, είναι προφανές ότι η οικονομική κρίση είναι μια σύνθετη έννοια, για την οποία δεν μπορεί να διατυπωθεί ένας συγκεκριμένος ορισμός, ωστόσο αυτό που μπορεί να ειπωθεί με σιγουριά είναι ότι συνίσταται στη συνεχή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας ή και σε μεγαλύτερη κλίμακα. Η οικονομική κρίση προκαλείται από παγκόσμια ή τοπικά απροσδόκητα δυσάρεστα γεγονότα, όπως φυσικές καταστροφές, οικονομικές απάτες κλπ. Επιπλέον, οι ριψοκίνδυνες τακτικές των τραπεζών, που δεν εκτίμησαν σωστά τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους, τα δάνεια χαμηλής εξασφάλισης, ο υπέρογκος δανεισμός των τραπεζών, οι λανθασμένες εκτιμήσεις των εποπτικών αρχών είναι αίτια των οικονομικών κρίσεων. Σημαντικές συνέπειές της είναι η πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, οι χρεοκοπίες τραπεζών ή μεγάλων επιχειρήσεων, η γενικότερη οικονομική ύφεση μαζί με αύξηση της ανεργίας και του επιπέδου φτώχιας των κατοίκων, αλλά και η πολιτική αστάθεια.

Η τρέχουσα οικονομική κρίση ξέσπασε το 2008 δίνοντας τέλος στην ευημερία της παγκόσμιας οικονομίας που παρατηρούνταν μέχρι τότε και αιφνιδιάζοντας αρκετούς οικονομικούς κύκλους. Το γεγονός που τη σηματοδότησε ήταν η κατάρρευση του αμερικανικού επενδυτικού τραπεζικού κολοσσού Lehman Brothers. Ακολούθησαν ραγδαίες εξελίξεις που οδήγησαν στον κλονισμό του τραπεζικού τομέα τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Αμερική. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες περιήλθαν σε δυσχερή οικονομική θέση και αναγκάστηκαν να ζητήσουν βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οπότε η σκυτάλη για τη διάσωση της από δεκαετίες σχεδιαζόμενης οικονομικής ένωσης, περνάει πλέον σε εκείνη. Μεταξύ αυτών, το σημαντικότερο πρόβλημα παρουσιάστηκε στην Ελλάδα.

Τα αίτια που προκάλεσαν την παγκόσμια οικονομική κρίση κατατάσσονται σε μακροοικονομικά και χρηματοοικονομικά. Τα μακροοικονομικά σχετίζονται με γεγονότα που προοιωνίζαν κρίση, ωστόσο δεν λαμβάνονταν υπόψη. Τέτοια ήταν, για παράδειγμα, παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες και η διαρκής άνοδος των τιμών των ακινήτων στις Η.Π.Α. Σαν χρηματοοικονομικά μπορούμε να εκλάβουμε τόσο την παροχή δανείων σε χρηματοοικονομικά ιδρύματα, τα οποία όμως δεν συμβάδιζαν με το ενεργητικό τους, όσο και την τάση που είχαν οι επενδυτικές τράπεζες των ΗΠΑ να αναλαμβάνουν υψηλότερο ρίσκο με την παροχή πολύπλοκων δομημένων τίτλων αλλά και την αμοιβή τραπεζικών στελεχών από τα βραχυχρόνια έσοδα.

Οι συνέπειες της κρίσης είναι ιδιαίτερα οδυνηρές, ιδίως για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ειδικότερα στην Ελλάδα, μολοντί φάνηκαν κάποια σημάδια ανάκαμψης, η ύφεση παρέμεινε με αποτέλεσμα η χώρα να οδηγηθεί σε ένα δεύτερο κύμα κρίσης, την κρίση χρέους. Όμως η κρίση επέφερε και άλλα επώδυνα αποτελέσματα στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες, καθώς παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση της ανεργίας και της φτώχειας. Ακόμη παρατηρήθηκε υποσιτισμός των μαθητών στα σχολεία, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να ανακοινώσει πρόγραμμα μαθητικών συσσιτίων, στασιμότητα της αγοράς κατοικιών ακόμα και συρρίκνωση του εμπορίου. Τέλος, η κρίση επέφερε και δυσπιστία του λαού απέναντι στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και – στην περίπτωση της Ελλάδας – πολιτική αστάθεια.

Πράγματι, στην Ελλάδα, λόγω της συνεχιζόμενης πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας, η τότε κυβέρνηση θεώρησε σκόπιμο να ζητήσει βοήθεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Από την κρίση στην Ελλάδα επλήγησαν σημαντικά και οι ελληνικές τράπεζες, οι οποίες, καθώς δεν είχαν πλέον ευρεία πρόσβαση στη ρευστότητα της αγοράς, με αποτέλεσμα να τίθεται θέμα ακόμη και επιβιώσής τους. Για να αντεπεξέλθουν, εξέτασαν τη δυνατότητα επενδύσεων σε αγορές ξένων χωρών. Ωστόσο η προσπάθειά τους αυτή δεν έφερε αξιόλογα αποτελέσματα, καθώς οι επενδυτές δεν εμπιστεύονταν πια τις ξένες αγορές. Ούτε η χρηματοδότηση από τα πιστωτικά ιδρύματα ήταν δυνατή, επειδή αυτά δε διέθεταν την παλιά οικονομική ευρωστία τους. Έτσι, η διατραπεζική αγορά λειτουργούσε υποτυπωδώς έχοντας σαν μοναδικές βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης τους τίτλους *repos* και τα εμπορικά γραμμάτια. Για τον λόγο αυτό, η διεθνής κοινότητα ανησυχεί ιδιαίτερα για την τύχη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, το οποίο συμβαδίζει με την εξέλιξη των οικονομικών και των δημοσιονομικών θεμάτων που ταλανίζουν την Ελλάδα.

Η κρίση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος συνίσταται στους πολλούς κινδύνους που αντιμετωπίζει, οι οποίοι πρέπει αρχικά να αναγνωριστούν και να μετρηθούν ποσοτικά, ώστε να γίνουν αντιμετωπίσιμοι. Ένας από τους κινδύνους αυτούς, λοιπόν, τον οποίο αντιμετωπίζουν οι Ελληνικές τράπεζες, είναι ο πιστωτικός, ο οποίος σχετίζεται με τη διαμεσολαβητική λειτουργία των τραπεζών και είναι η ζημιά που θα επιβαρύνει την τράπεζα, αν οι δανειζόμενοι δεν καταφέρουν να αποπληρώσουν τα κεφάλαια και τους τόκους των δανείων που πήραν. Ο κίνδυνος αυτός αντιμετωπίζεται με διασπορά των δανείων, με εξονυχιστικό έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας των πελατών των τραπεζών και με την κατοχή βραχυπρόθεσμων τίτλων που εύκολα ρευστοποιούνται. Υπάρχει επίσης και ο λειτουργικός κίνδυνος που αναφέρεται στα λάθη που ενδέχεται να διαπράξουν από αμέλεια ή

με σκοπό την τέλεση απάτης μέλη του προσωπικού ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Αναφέρεται επίσης σε λάθη που οφείλονται σε προβλήματα του συστήματος πληροφόρησης. Ο λειτουργικός κίνδυνος μπορεί να προληφθεί από την τράπεζα με τον σχεδιασμό ενός συστήματος που θα κάνει φανερό κάθε ενδεχόμενό του. Άλλοι κίνδυνοι είναι αυτοί που προκύπτουν από δυσμενείς αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στην αγορά, όπως είναι ο κίνδυνος επιτοκίου και ο συναλλαγματικός κίνδυνος. Τέλος, ο σημαντικότερος από όλους είναι ίσως ο κίνδυνος ρευστότητας, ο οποίος συνίσταται στην αδυναμία ενός τραπεζικού ιδρύματος να ανταποκριθεί στη ζήτηση χρήματος που επιθυμούν οι πελάτες του. Όμως η ύπαρξη ρευστότητας είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Έτσι, πρέπει οι τράπεζες να είναι προετοιμασμένες από πριν, έχοντας κάποιες πηγές κεφαλαίων για κάθε ενδεχόμενο.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία των τραπεζών, κρίθηκε αναγκαία η σύσταση ενός οργανισμού που θα επόπτευε τη δράση τους. Έτσι, ιδρύθηκε το 1974 η Επιτροπή της Βασιλείας, της οποίας αρμοδιότητα είναι να εποπτεύει επαρκώς κάθε πιστωτικό οργανισμό παγκοσμίως. Η εποπτεία αυτή έχει σαν βασικό στόχο την προστασία του διεθνούς τραπεζικού συστήματος από το ενδεχόμενο πτώχευσης. Υπάρχουν όμως και δυο επικουρικοί στόχοι, που είναι η διασφάλιση της ανταγωνιστικής ισότητας μεταξύ των διεθνών τραπεζών και η διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας ανάμεσα στις διεθνείς τράπεζες και τις διεθνείς επιχειρήσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών. Το 1988 η Επιτροπή υιοθέτησε ένα κανονιστικό πλαίσιο που έμεινε γνωστό ως Συμφωνία της Βασιλείας I και έλεγχε τις δραστηριότητες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων μέσα από τέσσερις πυλώνες που αφορούν τα είδη των διακινούμενων κεφαλαίων, την αξιολόγηση των κινδύνων και τη δημιουργία ενός ισχυρού εποπτικού συστήματος που θα διασφαλίζει την εφαρμογή των οδηγιών της Επιτροπής. Επειδή όμως οι φιλόδοξοι στόχοι του Συμφώνου της Βασιλείας I δεν επιτεύχθηκαν τελικά, δημιουργήθηκε ένα νέο κανονιστικό πλαίσιο, το Σύμφωνο της Βασιλείας II, το οποίο είχε επίσης σαν στόχο την επίτευξη της σταθερότητας και της ασφάλειας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και βασιζόταν σε τρεις πυλώνες που τα αντικείμενά τους ήταν περίπου ίδια με αυτά των πυλώνων του Συμφώνου της Βασιλείας I. Σε αντίθεση με τη Βασιλεία I, η Βασιλεία II επέφερε σημαντικές αλλαγές στα πιστωτικά ιδρύματα.

Το Σύμφωνο της Βασιλείας II είχε θέσει αρχικά έναν δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας της τάξεως του 4%, ο οποίος όμως δεν φάνηκε αρκετός για να βοηθήσει τις τράπεζες να ανταπεξέλθουν στη δυσμενή θέση που βρίσκονταν. Επίσης, δεν κατάφερε να πετύχει το

βασικό στόχο του που ήταν η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Για τις ελλείψεις του αυτές το σύμφωνο της Βασιλείας II δέχτηκε πολλές κριτικές. Χαρακτηρίστηκε πολύπλοκο, αν και αντιπροτάθηκε το επιχείρημα ότι και η ίδια η τραπεζική έγινε πιο πολύπλοκη. Επικρίθηκε ακόμη ότι ενισχύει την προκυκλικότητα στη χρηματοοικονομική συμπεριφορά, η οποία εντείνει τις διακυμάνσεις στους οικονομικούς κύκλους και επιτείνει την αστάθεια στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η κριτική ότι δε λαμβάνει υπόψη τις καταστάσεις των αναδυομένων κρατών φαίνεται να έχει μια δόση αλήθειας καθώς και το Σύμφωνο της Βασιλείας I αδιαφορούσε για τις συνθήκες που επικρατούν σε αναδυόμενες οικονομίες. Όλες αυτές οι ελλείψεις του κανονιστικού εποπτικού πλαισίου φάνηκαν από την οικονομική κρίση.

Εξαιτίας των ελλείψεων και στα δυο προαναφερθέντα Σύμφωνα, τον Ιούλιο του 2009 η Επιτροπή της Βασιλείας εξέδωσε κάποιους κανόνες, που βελτιώνουν και συμπληρώνουν τη Βασιλεία II και είναι γνωστοί και ως Σύμφωνο της Βασιλείας III. Οι κανόνες αυτοί αφορούν επίσης τη διακίνηση των κεφαλαιουχικών αποθεμάτων των τραπεζών και στοχεύουν στη συνεργασία και στην εφαρμογή των εποπτικών κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, βγαίνει το συμπέρασμα ότι ο ρόλος της εποπτείας πρέπει να αναβαθμιστεί, αφού οι χώρες της Ενωμένης Ευρώπης δεν δεσμεύονται νομικά να υιοθετήσουν τους κανόνες της Βασιλείας III.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έμεινε άπρακτη βλέποντας την χρηματοπιστωτική κρίση στην αμερικανική αγορά, αλλά παρενέβη, προκειμένου να διασώσει τα δικά της κράτη – μέλη από τη δίνη της παγκόσμιας κρίσης. Συγκεκριμένα επέφερε κάποιες βελτιώσεις στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, προκειμένου οι τράπεζες να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν. Οι παρεμβάσεις της συνοψίζονται στη φιλοσοφία ότι οι τράπεζες πρέπει να διαθέτουν επαρκή και πιο ποιοτικά κεφάλαια, προκειμένου να έχουν κάποιο στήριγμα για να αντιμετωπίσουν ενδεχόμενη μελλοντική κρίση.

Όσο για την εποπτεία που αναφέρθηκε παραπάνω, αυτή επιτυγχάνεται κυρίως μέσα από το Σύστημα Εγγύησης Καταθέσεων, το οποίο έχει σκοπό να ενισχύσει τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος και να προστατεύσει τους αποταμιευτές από ενδεχόμενη πτώχευση μιας τράπεζας. Η ύπαρξη του συστήματος αυτού αποκτά βαρύνουσα σημασία, αν αναλογιστούμε τις δυσμενέστερες συνέπειες που προκαλούν οι ατέλειες των αγορών. Πάντως το σύστημα αυτό δεν προσφέρει παντελή κάλυψη κι έτσι οι καταθέτες υποχρεώνονται να αξιολογούν σωστά τις τράπεζες, με τις οποίες θα συνεργαστούν, και δεν προτιμούν αυτές που θα τους παρέχουν τα μεγαλύτερα επιτόκια, έστω κι αν είναι ήσσονος φήμης και φερεγγυότητας.

Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας προϋπήρχε του 2008, ωστόσο μέχρι τότε ήταν σε μεγάλο βαθμό αντιμετώπισιμο. Μετά η κατάσταση έγινε ιδιαίτερα επώδυνη και το ελληνικό χρέος διογκώθηκε. Παρόλα αυτά η χώρα εξακολουθούσε να δανείζεται μέχρι που η αρνητική βαθμολογία τριών μεγάλων παγκόσμιων οργανισμών αξιολόγησης το 2009 συντέλεσε ώστε η διεθνής κοινότητα να μην εμπιστεύεται πια την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Αυτό δεν άλλαξε ούτε όταν η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να πάρει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής το 2010, όπως περικοπές συντάξεων και μισθών, αυξήσεις φόρων κλπ. Οι διεθνείς οργανισμοί αξιολόγησης συνέχισαν να βαθμολογούν αρνητικά την Ελλάδα, στο εσωτερικό της χώρας προκλήθηκαν πολλές αντιδράσεις και ταραχές και το οικονομικό αδιέξοδο φαινόταν αναπόφευκτο. Στην περίπτωση αυτή η μόνη λύση ήταν πια η προσφυγή της χώρας στο ΔΝΤ. Ο όρος για το δάνειο ήταν να υπογράψει η Ελλάδα μια σειρά νέων μέτρων προσαρμογής, που πήραν το όνομα «μνημόνιο». Αρχικά οι χώρες – μέλη της ΟΝΕ δεν έδειξαν μεγάλη προθυμία να επιβαρυνθούν οι πολίτες τους με την οικονομική βοήθεια της Ελλάδας. Στη συνέχεια όμως ενέδωσαν από φόβο μήπως η ελληνική κρίση επεκταθεί και σε άλλες χώρες. Όσον αφορά την τήρηση του μνημονίου, παρουσιάστηκαν αποκλίσεις κι έτσι η Ελλάδα προχώρησε στη λήψη μακροπρόθεσμων μέτρων (2012 – 2015), τα οποία προκάλεσαν πρωτοφανείς κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις. Όμως, παρά τις οποιεσδήποτε κινήσεις, η ελληνική οικονομία δεν ανέκαμψε και το ενδεχόμενο της μερικής ή ολικής χρεωκοπίας της Ελλάδας επανέρχεται συχνά. Η έξοδος της χώρας από την ευρωζώνη είναι θέμα που συζητείται μέχρι και τη στιγμή συγγραφής αυτής της διπλωματικής. Η κατάσταση των τραπεζών επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο με το κατά 50% κούρεμα των ελληνικών ομολόγων. Πάντως, πρέπει να αναφερθεί ότι τρεις από τις τέσσερις μεγάλες ελληνικές τράπεζες προσέφυγαν στον τελευταίο μηχανισμό παροχής ρευστότητας, τον ELA. Έτσι, απέκτησαν βέβαια ρευστότητα, ωστόσο δανείστηκαν με πολύ επαχθείς όρους

Η παρούσα διπλωματική εργασία βασίστηκε κυρίως στην επισκόπηση της βιβλιογραφίας. Μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για όποια άλλη μελέτη και έρευνα σχετική με την πρόσφατη παγκόσμια κρίση. Η εμπειρία της κρίσης, όχι μόνο της τρέχουσας αλλά και των προηγούμενων έχει δείξει ότι δεν είναι δυνατό να αποτραπούν τελείως οι κρίσεις. Υπάρχει ωστόσο η δυνατότητα να ελεγχθούν και να περιοριστεί το μέγεθός τους. Επιπλέον, στην εργασία τίθενται προβληματισμοί σχετικοί με την εποπτεία του τραπεζικού συστήματος, βάσει των αλλαγών που επέφεραν τα Σύμφωνα της Βασιλείας. Η βελτίωση της εποπτείας των τραπεζών θα αποτελέσει καθοριστική συμβολή στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των μελλοντικών κινδύνων και κρίσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αγγελόπουλος, Π.**, 2010, Τράπεζες και χρηματοπιστωτικό σύστημα, εκδ. Σταμούλη
- Γκόρτσος Χ.**, (2000), «Τραπεζικό περιβάλλον: τραπεζικό δίκαιο», Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κουφάρης, Γ.**, (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό «Χρήμα», Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2010.
- Μελάς Κ.**, 2009, Εισαγωγή στην τραπεζική χρηματοοικονομική διοικητική, εκδ. Εξάντας
- Μιχαλόπουλος Γ.**, 2011, «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.
- Πετράκης,** 1999, Αξιολόγηση και Χρηματοοικονομική Διοίκηση/ Ζητήματα Τραπεζικής Οικονομικής, εκδ. "Το Οικονομικό", Αθήνα
- Σαπουντζόγλου και Πεντότης,** 2009, Τραπεζική Οικονομική, εκδ. Μπένου, Αθήνα
- Τράπεζα της Ελλάδος,** (2009), «Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928 – 1940», Αθήνα
- Χαρδούβελης, Γ.Α.**, (2009), «Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας», Eurobank EFG Economic Research: Η κρίση του 2007 – 2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Vol. 4, No. 8, pp. 19 – 43.
- Χαρδούβελης, Γ.Α.**, (2011), «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης : αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», Πανεπιστήμιο Πειραιά
- Χατζηκωνσταντίνου Ι,** 2003, Αλλαγές στις μεθόδους υπολογισμού κεφαλαιακών απαιτήσεων λειτουργικού κινδύνου, Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών
- Χριστόπουλος και Ντοκας,** 2012, Θέματα τραπεζικής και χρηματοοικονομικής Θεωρίας , εκδ. Κριτική
- Calomiris Charles W.**, 2011, «Αίτια της κρίσης στην αγορά ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου», Άρθρο Α.1., «Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;» Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα
- Ο' Neill, J.**, 2011, «Κρίση και οικονομικός κύκλος: η άποψη της αγοράς», Άρθρο Α.2, «Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;» Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Abdel – Baki Monal and Shoukry Mina**, 2013, *Basel III, the devil and global banking*, Springer
- Albrecher H., Binder A., Lautscham V., Mayer P.**, 2013, *Introduction to Quantitative Methods for Financial Markets*, Springer
- Alexander Kern**, 2001, "The Role of a Global Supervisor for International Financial Markets", *Journal of Financial Crime*, Vol. 8 Iss 3 pp. 234 – 247
- Erol, M., Apak., S., Atmaca M., Özturk, S**, 2011, "Management measures to be taken for the enterprises in difficulty during times of global crisis: An empirical study." Published by Elsevier, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 24, pp. 16 – 32.
- European Commission**, 2009, "Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses". *European Economy*, Brussels. Pp. 1 – 87, Tab. Graph.
- European Commission.** (2012a, January, Spring). *European economic forecast*. Brussels: Economic and Financial Affairs, *European Economy*.
- European Commission.** (2012b, March). *The second economic adjustment programme for Greece (Occasional Paper, 94)*. Brussels: Economic and Financial Affairs, *European Economy*.
- First Post** , 2011, PIIGS, first post.
- Fehlker , Mehl and Winkler** 2005, *Financial Stability in Southeast Europe — Basel II and the Challenges Ahead* , In Ingrid Matthäus-Maier, Dr. J.D. von Pischke *Eu accession – financial sector opportunities and challenges for southeast Europe* , pp113 -123, springer, berlin
- Goodhart**, C.A.E., 2008, "The background to the 2007 financial crisis", *IIEP*, Springer, Vol. 4, pp. 331 – 346.
- Harrington C**, 2011, *The Spanish financial crisis. International Finance and Development*, University of Iowa
- Hartmann-Wendels Thomas, Peter Grundke and Wolfgang Spörk** , 2005, *Basel II and the Effects on the Banking Sector* , pp 3-24, Springer
- Herring and Litan**, 1995, *Financial regulation in the global economy*, The brookings institution, Washington

Kotios, A., Galanos, G., & Pavlidis, G. 2011. Greece and the Euro: The chronicle of an expected collapse. *Intereconomics*, 46(5), 263–269.

Kotios A., Roukanas E. 2012, *Greece’s Horizons, Reflecting on the Country's Assets and Capabilities*, Springer

Li J., Zhu X., Lee C-F., Wu D., Feng J., Shi Y., 2015, *Review of Quantitative Finance and Accounting*, Springer

Minsky H.P., 1972, “Financial stability revisited: the economics of disaster, Board of Governors of the Federal Reserve System, Vol. 3, pp. 95 – 136, 1972

J.J.Norton, 2001, Pondering the Parameters of the “New International Financial Architecture”, in: *The Reform of the International Financial Architecture*, R.M. Lastra.

Obstfeld M., Rogoff K., 2009, “Global imbalances and the Financial Crisis: Products of Common Causes”, Federal Reserve Bank

Rajan, R., 2011, “Fault Lines: How Hidden Fractures still Threaten the World Economy”, Princeton University Press, Princeton, NJ 08540.

Reinhart, M. C., 2001, “Sovereign credit ratings before and after financial crises”.

Yen – Yun Lin C., Leif Edvinsson, Jeffrey Chen, Tord Beding, 2013, *National Intellectual Capital and the Financial Crisis in Greece, Italy, Portugal, and Spain* , Springer

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Βιλιάρδος Ντ., 2015, Ιταλία, στο μάτι του κυκλώνα

[http://www.analyst.gr/2015/04/23/italia-sto-mati-tou-kiklona/
www.bankaditalia.it](http://www.analyst.gr/2015/04/23/italia-sto-mati-tou-kiklona/www.bankaditalia.it)

Ζάκκα Βασιλική, 2010, Η Βασιλεία ΙΙΙ Θέτει τους νέους όρους στην τραπεζική αγορά ,
<http://www.bankers-review.gr/default.asp?pid=9&la=1&cID=5&arId=658>

Φ. Καλφάογλου, 2012, Το πλαίσιο της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών,
<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201204.pdf>

Knight L, 2011, What's the matter with Italy? BBC News. [http://www.bbc.co.uk/
news/business-15429057](http://www.bbc.co.uk/news/business-15429057)

Ben. Cohen, 2013, How have banks adjusted to higher capital requirements?
http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1309e.pdf

Crockett Andrew ,2003, Central banking, financial stability and Basel II,
<http://www.bis.org/speeches/sp030213.htm>
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/123978.pdf

Dilje.com. (November 28, 2008). Italy approves stimulus plan, analysts skeptical.
<http://dilje.com/en-economy/italy-approves-stimulus-plan-analysts-sceptical/208950>

<http://ec.europa.eu>

http://ec.europa.eu/finance/general-policy/docs/committees/reform/20120912-com-2012-510_el.pdf

http://ec.europa.eu/internal_market/finances/committees/index_en.htm

http://ec.europa.eu/internal_market/bank/guarantee/index_en.htm

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=342612>

<http://www.euro-challenge.org/doc/Portugal.pdf>

<http://eurolex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009L0014:ELOT>

<http://europedia.moussis.eu>

Nelson RM, Belkin P, Mix DE , 2011, Greece's debt crisis: overview, policy responses, and implications. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41167.pdf>

<http://www.hba.gr/5Ekdosis/apologismoi/APOLOGISMOS-2010.pdf>

www.minfin.gr

Ζαβερδίνος Π., Ζαβερδίνος Ζ., 2015,
<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/910862/ti-einai-o-mixanismos-ela-kai-pote-energopoitaitai>
www.nbg.gr

Hugh E, 2010, Spain emerges from recession? Spain economy watch.
<http://spaineconomy.blogspot.com/2010/05/spain-emerges-fromrecession.html>
https://www.stratfor.com/memberships/136936/analysis/20090428_financial_crisis_spain

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_2012-2013